

KRONIKA

75. WALNE ZGROMADZENIE DELEGATÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO, CIECHANÓW 24 WRZEŚNIA 1999

75. Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego odbyło się 24 września 1999 roku w dworku w Gołotczyźnie (Oddział Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie).

Zebrań otworzył prezes ZG Towarzystwa prof. dr hab. Zygmunt Kłodnicki, który przedstawił porządek obrad:

1. Wspomnienie zmarłych członków Towarzystwa;
2. Wybór przewodniczącego i protokolanta obrad;
3. Nadanie godności członków honorowych;
4. Powołanie nowego Oddziału PTL w Ciechanowie;
5. Odczytanie protokołu z poprzedniego WZD i sprawozdanie sekretarza generalnego;
6. Sprawozdanie skarbnika;
7. Sprawozdanie Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej;
8. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej;
9. Dyskusja;
10. Udzielenie absolutorium ustępującemu Zarządowi;
11. Powołanie Komisji Wnioskowej;
12. Powołanie Komisji Mandatowej;
13. Powołanie Komisji Skrutacyjnej;
14. Wybory nowych władz Towarzystwa;
15. Sprawozdania Oddziałów i Sekcji (Kół) zainteresowań;
16. Przedstawienie wyników wyborów;
17. Wystąpienie Komisji Wnioskowej i wybór miejsca Zgromadzenia w 2000 r.;
18. Ukonstytuowanie się nowych władz PTL;
19. Zakończenie obrad.

Ad 1. Prezes ZG PTL Z. Kłodnicki odczytał listę zmarłych w okresie od IX 1998 do IX 1999 roku członków Towarzystwa. Byli to: Janusz Bohdanowicz, Zbigniew Dąbrowicki, Romualda Hankowska, Jak Kapłon, Halina Mikułowska, Flora Nazarin, Feliks Olesiejuk, Roman Reinfuss, Maria Soleska, Jerzy Topolski, Jan Wróbel.

Zebrani uczcili pamięć zmarłych kolegów minutą ciszy.

Ad 2. Na przewodniczącą obrad wybrano w jawnym głosowaniu prof. dr hab. Annę Brzozowską-Krajkę, a na protokolantkę — Małgorzatę Golicką-Jabłońską.

Ad 3. Prezes Z. Kłodnicki przedstawił sylwetki osób, którym ZG proponował nadać godność honorowych członków PTL. Byli to: doc. Magdalena Pariková (Słowacja), prof. Klaus Beitzl (Austria) i mgr Zbigniew Toroński (Polska). W jawnym głosowaniu zgromadzenie delegatów zatwierdziło propozycję ZG. Obecni na obradach M. Pariková i Z. Toroński odebrali dyplomy członków honorowych.

Następnie Z. Kłodnicki przekazał na ręce prezesa Oddziału Krakowskiego — dr Anny Spiss podziękowanie za zorganizowanie 74. WZD w roku ubiegłym i podziękowanie dla prof. dr. hab. Wiesława Bieńkowskiego za ofiarną pracę podczas 50 lat przynależności do PTL.

Ad 4. Walne zgromadzenie delegatów w jawnym głosowaniu wyraziło zgodę na powołanie nowego oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Ciechanowie przy Muzeum Szlachty Mazowieckiej. Oddział przyjął nazwę: Oddział Północno-Mazowiecki. Liczy 12 osób.

Ad 5. Sprawozdanie sekretarza generalnego odczytała pełniąca tę funkcję dr Magdalena Rostworowska (w załączeniu).

Ad 6. Sprawozdanie finansowe przedstawił skarbnik Zarządu Głównego mgr Zbigniew Toroński (w załączeniu).

Ad 7. Sprawozdanie Ośrodka Informacji i Dokumentacji Etnograficznej w Łodzi odczytała delegat Oddziału Łódzkiego mgr Małgorzata Golicka-Jabłońska (w załączeniu).

Ad 8. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej przedstawił przewodniczący Komisji dr Jerzy Adamczewski (w załączeniu).

Ad 9. Dyskusja.

Przewodniczący Komisji Rewizyjnej J. Adamczewski zaproponował, aby ze względów oszczędnościowych ograniczyć liczbę członków Zarządu Głównego z 19 do 14 osób (12 członków i 2 zastępców). Wniosek jednomyślnie przyjęto.

Z. Kłodnicki przedstawił delegatom sytuację finansową i organizacyjną ODIE. Ośrodek praktycznie przestał istnieć. Mimo długoletnich, uporczywych starań nie udało się zapewnić funduszy nawet na symboliczne wynagrodzenie dla dwóch osób, które w tej sytuacji przeszły do pracy w innych instytucjach. Cennymi materiałami ODIE opiekuje się obecnie społecznie założycielka Ośrodka — prof. B. Kopczyńska-Jaworska. Ze względu na wagę i znaczenie dokumentacji gromadzonej w Ośrodku nie powinno się rezygnować ze starań o zapewnienie warunków do jego funkcjonowania.

Następnie Z. Kłodnicki omówił zagadnienia związane z materiałami dydaktycznymi do nowego przedmiotu nauczania. Od 1 września w programach szkolnych znalazł się przedmiot „Edukacja regionalna”, do którego brak podręczników. ZG PTL od dawna zabiegał w MEN o możliwość przygotowania takich podręczników, słusznie wychodząc z założenia, iż etnologowie posiadają ku temu odpowiednią wiedzę i przygotowanie. Ukazała się już propozycja książkowa pt. *Dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska* opracowana przez wrocławski Oddział PTL. Kolejne pozycje powstają w kilku oddziałach. Z. Kłodnicki apelował o szybkie podjęcie prac. Jest to szansa zarówno dla PTL, jak i dla autorów — etnologów. O fundusze na wydanie podręczników należy zwracać się do odpowiednich samorządów.

Z. Kłodnicki zgłosił wniosek, aby kolejne książki ukazywały się w serii pod wspólnym tytułem „Dziedzictwo kulturowe”. Wniosek przegłosowano jednomyślnie.

J. Kamocki wyraził pochwałę dla różnorodnych wydawnictw PTL, które zaleca jako lekturę studentom. Niska cena publikacji powoduje, iż są one dostępne dla studenckich kieszeni.

W. Sadowski zgłosił wniosek, aby „Lud” zamieszczał kronikę wystaw muzealnych w placówkach etnograficznych w Polsce. Natychmiast uzyskał odpowiedź redaktora „Ludu” prof. dr. Z. Jasiewicza, że chętnie taki wykaz będzie zamieszczał, jeśli znajdzie się osoba, która zajmie się opracowaniem. Jednocześnie prof. Z. Jasiewicz przypomniał, że z powodów finansowych jest zmuszony ograniczać liczbę arkuszy wydawniczych „Ludu”.

W. Sadowski zgłosił wniosek, aby raz w roku Komisja Rewizyjna lub jej delegat kontrolowała jeden wybrany oddział PTL. Wniosek przyjęto przez głosowanie.

Ad 10. Na wniosek Komisji Rewizyjnej zebrani w jawnym głosowaniu udzielili absolutorium ustępującemu Zarządowi.

Ad 11. Delegaci wybrali w jawnym głosowaniu Komisję Wnioskową w składzie: prof. dr Teresa Karwicka, mgr Alicja Małeta i mgr Hanna Gruszczyńska.

Ad 12. Delegaci w jawnym głosowaniu wybrali Komisję Mandatową w składzie: mgr Jan Cieślak, mgr Elżbieta Teresa Filip i Teofila Latoś.

Ad 13. Delegaci w jawnym głosowaniu wybrali Komisję Skrutacyjną w składzie: mgr Wiktoria Błacharska, mgr Alfred Gauda i mgr Grzegorz Graff.

Ad 14. Komisja Mandatowa stwierdziła, że Walne Zgromadzenie Delegatów jest prawomocne do przeprowadzenia wyborów nowych władz Towarzystwa. Ustupający Zarząd i delegujący zgłosili następujące kandydatury:

Kandydaci do Zarządu Głównego:

Dorota Simonides (wyraziła zgodę na kandydowanie; ze względu na inne obowiązki nie uczestniczyła w obradach). Bronisława Kopczyńska-Jaworska (wyraziła zgodę na kandydowanie; nie uczestniczyła w obradach z powodu wyjazdu na konferencję na Cypr), Andrzej Stawarz, Krystyna Kaczko, Magdalena Rostworowska, Zbigniew Toroński, Anna Spiss, Irena Kotowicz-Borowy, Irena Soppa, Teresa Smolińska, Zbigniew Jasiewicz, Zbigniew Kłodnicki, Jerzy Adamczewski, Janusz Kamocki, Andrzej Rataj.

Kandydaci do Sądu Koleżeńskiego:

Stanisław Chmielowski, Aleksandra Wojciechowska, Irena Wronkowska.

Kandydaci do Głównej Komisji Rewizyjnej:

Anna Kowalska-Lewicka, Wojciech Sadowski, Maria Parnowska, Roman Tubaja.

Odbyły się tajne wybory nowych władz PTL. Zgodnie ze statutem głosowali delegaci posiadający mandaty.

Ad 15. Podczas obliczania głosów przedstawiciele Oddziałów i Sekcji (Kół Zainteresowań) odczytali sprawozdania z działalności w minionym roku (w załączeniu).

Ad 16. W imieniu Komisji Skrutacyjnej wyniki wyborów ogłosił A. Gauda. Głosowało 38 osób. Wszystkie głosy były ważne. Do Zarządu wybrano 14 osób. Są to:

Dorota Simonides, Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Andrzej Stawarz, Krystyna Kaczko, Magdalena Rostworowska, Zbigniew Toroński, Anna Spiss, Irena Kotowicz-Borowy, Irena Soppa, Zbigniew Kłodnicki, Teresa Smolińska, Zbigniew Jasiewicz, Jerzy Adamczewski, Jerzy Kamocki.

Do Sądu Koleżeńskiego weszli:

Stanisław Chmielowski, Aleksandra Wojciechowska, Irena Wronkowska.

Do Głównej Komisji Rewizyjnej weszli:

Anna Kowalska-Lewicka, Wojciech Sadowski, Maria Parnowska (protokół Komisji w załączeniu).

Ad 17. W imieniu Komisji Wnioskowej wnioski przedstawiła T. Karwicka.

Wniosek 1. — dotyczył zmniejszenia liczby członków Zarządu Głównego z 19 do 14 osób.

Wniosek 2. — dotyczył powołania serii wydawniczej „Dziedzictwo kulturowe regionu”.

Wniosek 3. — dotyczył dokonywania raz w roku rewizji jednego Oddziału PTL.

Wniosek 4. — dotyczył wyboru miejsca WZD w roku 2000. Zaproszenia zgłosiły dwa Oddziały: w Toruniu i w Gdańsku. Przyjęto obie propozycje. Delegaci w jawnym głosowaniu zdecydowali, że WZD w roku 2000 odbędzie się w Toruniu, w związku z uroczystościami rocznicowymi w Muzeum Etnograficznym, a w roku 2001 w Gdańsku (protokół Komisji Wnioskowej w załączeniu).

Ad 18. Na pierwszych posiedzeniach nowe władze PTL ukonstytuowały się w następującym składzie:

Zarząd Główny:

prezes

— prof. dr hab. DOROTA SIMONIDES

wice-prezes

— prof. dr BRONISŁAWA KOPCZYŃSKA-JAWORSKA

wice-prezes

— dr ANDRZEJ STAWARZ

sekretarz generalny

— dr JERZY ADAMCZEWSKI

zastępca sekretarza

— mgr KRYSZYNA KACZKO

skarbnik

— mgr ZBIGNIEW TOROŃSKI

zastępca skarbnika

— dr MAGDALENA ROSTWOROWSKA

Sąd Koleżeński:

przewodniczący

— dr STANISŁAW CHMIELOWSKI

członkowie — prof. dr ALEKSANDRA WOJCIECHOWSKA
— mgr IRENA WRONKOWSKA

Główna Komisja Rewizyjna:
przewodnicząca — dr ANNA KOWALSKA-LEWICKA
członkowie — mgr MARIA PARNOWSKA
— dr WOJCIECH SADOWSKI

Ad 19. Na tym obrady zakończono. W imieniu ustępującego Zarządu Z. Kłodnicki podziękował mgr Irenie Kotowicz-Borowy, głównej organizatorce 75. zgromadzenia i sesji w Ciechanowie. W imieniu zebranych Irena Borowy i Andrzej Stawarz serdecznie podziękowali Z. Kłodnickiemu za dziesięcioletni trud sprawowania funkcji prezesa i ogromne oddanie sprawom Towarzystwa.

przewodnicząca
prof. dr hab. Anna Brzozowska-Krajka

protokołowała:
mgr Małgorzata Golicka-Jabłońska

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO W OKRESIE WRZESIEŃ 1999 — WRZESIEŃ 2000

24 września 1999 roku w Gołotczyźnie koło Ciechanowa odbyło się 75. Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Zgodnie ze statutem przeprowadzono wówczas wybory do Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej oraz Sądu Koleżeńskiego. W wyniku tajnego głosowania do Zarządu Głównego wybrano 14 osób. W porządku alfabetycznym byli to:

Jerzy Adamczewski, Zbigniew Jasiewicz, Krystyna Kaczko, Janusz Kamocki, Zygmunt Kłodnicki, Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Irena Kotowicz-Borowy, Magdalena Rostworowska, Dorota Simonides, Teresa Smolińska, Irena Soppa, Anna Spiss, Andrzej Stawarz, Zbigniew Toroński.

Prezydium Zarządu Głównego ukonstytuowało się w następującym składzie:

prezes — prof. dr hab. Dorota Simonides,
wiceprezes — prof. dr hab. Bronisława Kopczyńska-Jaworska,
wiceprezes — dr Andrzej Stawarz,
sekretarz generalny — dr Jerzy Adamczewski,
zastępca sekretarza — mgr Krystyna Kaczko,
skarbnik — mgr Zbigniew Toroński,
zastępca skarbnika — dr Magdalena Rostworowska.

W skład Głównej Komisji Rewizyjnej weszli: dr Anna Kowalska-Lewicka, wybrana przewodniczącą, oraz jako członkowie GKR: mgr Maria Parnowska i dr Wojciech Sadowski.

W skład Sądu Koleżeńskiego weszli: dr Stanisław Chmielowski, wybrany przewodniczącym, oraz jako członkowie: dr Aleksandra Wojciechowska i mgr Irena Wronkowska.

75. Walne Zgromadzenie Delegatów w dniach 24–26 września 1999 roku miało miejsce w Gołotczyźnie w Oddziale Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie. Walnemu Zgromadzeniu towarzyszyła sesja naukowa *Rola szlachty mazowieckiej w kształtowaniu polskiego krajobrazu kulturowego*. Organizatorem zjazdu i konferencji było rzeczzone Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie, a przede wszystkim p. mgr Irena Kotowicz-Borowy. Walne Zgromadzenie w głosowaniu jawnym wyraziło zgodę na powołanie nowego oddzia-

tu Towarzystwa przy Muzeum Szlachty Mazowieckiej. Oddział przyjął nazwę „Północno-Mazowiecki” i liczy 16 osób.

Tegoroczne plenarne posiedzenie Zarządu Głównego połączone jest z 76. Walnym Zgromadzeniem Delegatów w Toruniu, któremu to Zgromadzeniu towarzyszy sesja naukowa *Przeźsłość etnologii polskiej w jej terażniejszości. Postacie, idee, problematyka, ośrodki*, nad którą pieczę merytoryczną sprawuje prof. Z. Jasiewicz. Organizacją zjazdu oraz sesji zajął się Oddział Toruński i toruńskie Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej.

W roku sprawozdawczym odbyły się trzy posiedzenia Prezydium Zarządu Głównego (15.10.1999 r., 22.02.2000 r., 12.06.2000 r.), posiedzenie Rady Wydawniczej (12.06.2000 r.) oraz jedno zebranie Głównej Komisji Rewizyjnej (5.09.2000 r.). Na pierwszym spotkaniu nowo wybrane Prezydium zapoznało się przede wszystkim z sytuacją finansową Towarzystwa. Elastyczna, a zarazem rozsądna i ostrożna polityka finansowa dotychczasowego oraz nowego prezesa, skarbnika i głównej księgowej powoduje, iż od kilku lat Polskie Towarzystwo Ludoznawcze nie ma żadnych zobowiązań finansowych. Wpływy w roku 1999 wyniosły 205 999,19 zł, w tym dotacja celowa z Komitetu Badań Naukowych — 144 250 zł (z pieniędzy tych finansowana jest działalność wydawnicza, dofinansowane zaś funkcjonowanie Biblioteki Naukowej, a także Archiwum Naukowego) oraz wpływy ze sprzedaży wydawnictw — 36 097,67 zł. Po stronie wydatków i kosztów zanotowano kwotę 202 600,02 zł, a najważniejsze pozycje to wynagrodzenie pracownicze — 69 008,62 zł i koszt druku wydawnictw — 69 920 zł. Natomiast w okresie od 1 stycznia do 31 lipca 2000 r. na finansowanie działalności statutowej Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego wpłynęło 207 936 zł. Najważniejszą pozycję stanowi dotacja z Komitetu Badań Naukowych w wysokości 169 100 zł. Ze zgromadzonych w 2000 r. środków pieniężnych do 31 lipca 2000 r. wydano na prace statutowe oraz całokształt funkcjonowania biura przy Zarządzie Głównym kwotę 91 499 zł.

Przychyłość oraz dobre stosunki Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego z władzami Uniwersytetu Wrocławskiego powodują, iż uczelnia ponosi koszty użytkowania pomieszczeń biura Zarządu Głównego, koszty energii elektrycznej i utrzymania czystości. Prof. Z. Kłodnicki podjął wobec zeszlórocznego Zgromadzenia zobowiązanie utrzymania dalszych kontaktów z władzami uczelni, co ma duże znaczenie w przededniu mającego rozpocząć się wkrótce remontu budynku, w którym znajduje się siedziba Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Kolejne problemy poruszane na posiedzeniach Prezydium to działalność wydawnicza Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, opracowania monografii regionalnych — niezwykle ważne zagadnienie w związku z wprowadzeniem do szkół programów dziedzictwa kulturowego, przygotowania do Walnego Zgromadzenia Delegatów w Toruniu oraz analiza codziennego funkcjonowania biura przy Zarządzie Głównym.

W okresie od 24.09.1999 r. do 12.06.2000 r., kiedy to odbyło się ostatnie posiedzenie Prezydium, przyjęto w szeregi Towarzystwa 47 osób. I tak w Oddziale Północno-Mazowieckim — 16, w Toruniu — 3, w Krakowie — 6, w Łodzi — 10, w Lublinie — 4, w Warszawie — 4, w Gdańsku — 2, we Wrocławiu — 2. Przy Zarządzie Głównym zarejestrowanych jest obecnie 19 oddziałów. Najmłodszym jest Oddział Północno-Mazowiecki funkcjonujący przy Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie. Do końca sierpnia do Zarządu Głównego wpłynęły zweryfikowane dane dotyczące liczby osób należących do 12 oddziałów, w których to oddziałach zarejestrowanych jest 522 członków. Nie zaktualizowały spisu oddziały w Łańcucie, Łodzi, Zielonej Górze oraz Wrocławiu i Zamościu, który zgłosił zawieszenie działalności. Z oddziałami w Koszalinie i Zakopanem brak jest jakiegokolwiek kontaktu.

Sprawozdania ze swej działalności przysłało jednak tylko 9 oddziałów. Są to: Gdański, Krakowski, Lubelski, Łódzki, w Mszanie Dolnej, Poznański, Śląski, Warszawski, Zielonogórski. Przy Oddziale Gdańskim i Krakowskim funkcjonuje Koło Zainteresowań Kulturą Ormian, a także Klub Hafciarski. W ramach Oddziału Warszawskiego działa Koło Zaintere-

sowań Kulturą Ormian, Koło Zainteresowań Kulturą Gruzji, Koło Zainteresowań Etnografią Miasta. Sprawozdanie finansowe dostarczyło natomiast 13 oddziałów.

Przypomnieć należy, iż składki członkowskie oraz dochody ze sprzedaży wydawnictw Towarzystwa pozostają w dyspozycji oddziałów.

Łódzki Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej, kierowany społecznie przez prof. B. Kopczyńską-Jaworską, nie ma w tej chwili pracownika etatowego. Pani Małgorzata Wilbik od 1 kwietnia tego roku nie jest już zatrudniona na etacie. Prace wykonuje w ramach umowy o dzieło. Ośrodek Dokumentacji otrzymał w tym roku z Komitetu Badań Naukowych dotację w wysokości 6000 zł na kontynuację tworzenia i użytkowania baz danych oraz na kontynuację upowszechniania i promocji osiągnięć nauki polskiej w wysokości 4600 zł. W tym roku ukończone zostanie przygotowanie materiałów bibliograficznych za lata 1991–1992, a także gromadzenie informacji na nośnikach komputerowych, kwerenda, klasyfikacja i zapis w bazie danych bibliograficznych za lata 1991–1995, trwają prace nad bieżącą bibliografią etnografii polskiej.

Działalność wydawnicza

Po rezygnacji prof. dr hab. Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej przewodniczącym Rady Wydawniczej został dr Andrzej Stawarz. Wszystkie serie wydawnicze dotowane są przez Komitet Badań Naukowych. Od dwóch lat brak jest natomiast dotacji z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Najnowszą, dziesiątą już serią wydawniczą Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego jest *Dziedzictwo kulturowe*. Pierwszym tomem, jaki się ukazał, to *Dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska*. Trwają prace nad przygotowaniem kolejnych tomów: *Dziedzictwo kulturowe Górnego Śląska i ziem ościennych*, *Dziedzictwo kulturowe Mazowsza*. Środowisko opolskie opracowuje swój tom.

Na posiedzeniu Rady Wydawniczej omawiano sprawy związane z edycją kolejnych wydawnictw w poszczególnych seriach wydawniczych.

Literatura Ludowa: kolejne numery za rok 2000 poświęcone będą Jakucji, zbierane są też materiały na przyszłoroczny tom, poświęcony m.in. symbolicznie zwierzęcej.

Lud: redaktor czasopisma prof. Zbigniew Jasiewicz nie miał jeszcze wszystkich artykułów oraz materiałów informacyjnych i recenzji do tegorocznego tomu.

Łódzkie Studia Etnograficzne: plany wydawnicze na rok 2001 obejmują materiały prof. B. Jaworskiej i dr Krzysztofa Woźniaka, a w 2002 r. wydany zostanie tom judaistyczny autorstwa p. Mulkiewicz-Goldbergowej.

Atlas Polskich Strojów Ludowych: redaktor serii prof. B. Bazieliach proponuje wydanie *Stroju wilamowickiego*.

Prace i Materiały Etnograficzne: redaktor serii prof. E. Pietraszek; czynione są starania o pozyskanie finansów na reedycję pracy Kazimierza Moszyńskiego, *Człowiek*.

Biblioteka Popularnonaukowa: redaktor serii dr A. Kowalska-Lewicka zgłosiła pracę Elżbiety Berendt, *Hierofania Śląska*.

Archiwum Etnograficzne: redaktor serii dr J. Kamocki; zgłoszona została praca Elżbiety Umińskiej, *Wierzenia o roślinach w demonologii i obrzędowości ludowej*.

Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego: wobec śmierci dotychczasowego redaktora dr Janusza Bohdanowicza prof. Z. Kłodnicki wystąpił z pismem o zgodę na opracowanie kolejnych tomów. Jako szósty tom zgłosił pracę Adama Szymańskiego, *Młynarstwo wietrzne*.

Ostateczne decyzje dotyczące zgłoszenia konkretnych tytułów do Komitetu Badań Naukowych z prośbą o dofinansowanie w roku 2001 zostaną podjęte na najbliższym posiedzeniu Zarządu Głównego.

W roku 1999 ukazały się następujące publikacje:

A) Periodyki:

— **Literatura Ludowa**, t. 43, nr 1, 2, 3, 4/5, 6,

— **Lud**, t. 83,

— **Łódzkie Studia Etnograficzne**, t. 39,

B) Serie Wydawnicze:

— **Archiwum Etnograficzne** — t. 36/III: Jan Świętek, *Brzozowa i okolice Zakliczyna nad Dunajcem*, t. 3,

— **Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego** — t. 5: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia pogrzebowe*,

— **Atlas Polskich Strojów Ludowych** — t. 33: Jan Wielek, *Strój Górali Łąckich*.

Wydawnictwa planowane w roku 2000 to:

1. **Literatura Ludowa**, ukazał się już nr 1, 2 i 3/2000,

2. **Lud**, t. 84,

3. **Łódzkie Studia Etnograficzne**, t. 38,

4. Jan Świętek, *Brzozowa i okolice Zakliczyna nad Dunajcem*, t. 4 (seria **Archiwum Etnograficzne**, t. 36),

5. Barbara Bazielić, *Odzież i strój ludowy w Polsce* (seria **Biblioteka Popularnonaukowa**, t. 13),

6. Kornelia Lach, *Wierzenia, zwyczaje i obrzędy. Folklor pogranicza polsko-czeskiego* (seria **Prace i Materiały Etnograficzne**, t. 33),

7. Dorota Świtła-Trybek, *Święto i zabawa. Odpusty parafialne na Górnym Śląsku* (seria **Prace i Materiały Etnograficzne**, t. 32).

Na wszystkie te tytuły, na podstawie przygotowanych wniosków, Towarzystwo uzyskało dotację z Komitetu Badań Naukowych. Pieniądze wpływają jednak na konto Towarzystwa dopiero po upływie kilku miesięcy od początku roku. Ponadto nieustannie czynione są starania o pozyskiwanie sponsorów nie tylko zresztą na cele wydawnicze. Dodatkowo zwrócono się więc o pomoc finansową do 33 różnych instytucji, organów samorządowych i zakładów pracy. Pozytywną odpowiedź uzyskano w 6 przypadkach.

Wpływy ze sprzedaży wydawnictw systematycznie zmniejszają się, mimo iż w sprzedaży publikacji zaangażowany jest cały zespół pracownic biura przy Zarządzie Głównym. W zeszłym roku dochody wyniosły 36 097,67 zł, co stanowi niecałe 79% wpływów w 1998 r., które wówczas były na poziomie 82% wpływów w 1997 r. Wpływy ze sprzedaży są źródłem finansowania niektórych kosztów funkcjonowania biura przy Zarządzie Głównym. Należą do nich między innymi: wynagrodzenie pracowników, koszty podróży, opłaty pocztowe, rozmowy telefoniczne.

Stan ilościowy wydawnictw w magazynie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego przy Zarządzie Głównym wynosił 64250 egzemplarzy na kwotę 234 865,05 zł. Na koniec lipca tego roku odpowiednio 63326 egzemplarzy na kwotę 234 456 zł.

Biblioteka Naukowa im. J. Czekanowskiego

Bibliotekę prowadzi mgr Jadwiga Kłodnicka. Dotacja z Komitetu Badań Naukowych na działalność biblioteki wynosi w tym roku 60 000 zł. W księgozbiornie gromadzone są publikacje z zakresu etnografii, etnologii oraz ważniejsze opracowania z nauk pokrewnych archeologii, historii, socjologii, językoznawstwa i antropologii. Biblioteka powiększa swoje zbiory poprzez zakupy, wymianę, dary i publikacje Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

W okresie sprawozdawczym księgozbiór powiększył się o 380 woluminów i liczy obecnie 39698 woluminów. W tym czasie zakupiono 72 woluminy, z wymiany krajowej i zagra-

nicznej otrzymano 213 woluminów, jako dary wpłynęły 83 woluminy. 12 woluminów to tytuły wydane przez Towarzystwo.

Głównym źródłem pozyskiwania publikacji (czasopism i dzieł zwartych) jest wymiana, którą Polskie Towarzystwo Ludoznawcze prowadzi z 38 instytucjami krajowymi i 160 zagranicznymi. Wymiana zapewnia stały dopływ najnowszej zagranicznej literatury etnograficznej, zwłaszcza czasopism. Dzięki wymianie publikacje Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego docierają do najważniejszych ośrodków naukowych, muzeów i zagranicznych towarzystw naukowych.

W roku 1999 w bibliotece zarejestrowanych było 185 osób. W czytelni udostępniono 3502 woluminy, na zewnątrz wypożyczono 1009 woluminów.

Archiwum Naukowe

Archiwum prowadzi mgr Paulina Suchecka. Dotacja z Komitetu Badań Naukowych na działalność archiwum w 2000 r. wynosi 6000 zł. W okresie sprawozdawczym ze zbiorów archiwalnych — głównie syberyjskich — korzystali studenci Uniwersytetu Wrocławskiego (kierunek studiów: historia, filologia polska, politologia, etnologia) — 17 wypożyczeń, średnio po 10 tek autorskich.

Na zlecenie pracownika naukowego UMCS w Lublinie wykonano kserokopie dwóch tek archiwalnych, dotyczących kultury tradycyjnej na Lubelszczyźnie. Dla Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie skopiowano korespondencję Eugeniusza Frankowskiego do Adama Fiszera.

Przeprowadzono dwie kwerendy w archiwalnych zbiorach etnograficznych.

Opracował: dr Jerzy Adamczewski

76. WALNE ZGROMADZENIE DELEGATÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO, TORUŃ, 22 WRZEŚNIA 2000

76. Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego otworzył w imieniu gospodarzy, Oddziału Toruńskiego, dr Jan Święch, który serdecznie witając zebranych gości, życzył owocnych obrad, interesującej konferencji towarzyszącej tegorocznemu zjazdowi, ciekawych spotkań oraz nowych znajomości, które być może, zaowocują w przyszłości wspianiałymi realizacjami. Dr Jan Święch przypomniał, iż wszystkie obrady, spotkania i wieczorki towarzyskie odbywać się będą w Muzeum Etnograficznym w Toruniu, bowiem Oddział Toruński PTL zawsze mocno był związany z Muzeum Etnograficznym, z tej choćby racji, iż inspiratorką i założycielką oddziału była Profesor Maria Znamierowska-Prüfferowa, wieloletni dyrektor muzeum.

W imieniu Zarządu Głównego Towarzystwa uczestników obrad oraz organizatorów gorąco powitał wiceprezes Andrzej Stawarz. A. Stawarz usprawiedliwił nieobecność prezesa PTL prof. Doroty Simonides oraz wiceprezesa prof. Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej, które z powodu wyjazdów za granicę nie mogły przyjechać do Torunia. Na przewodniczącego obrad Andrzej Stawarz wysunął przyjętą wcześniej przez Zarząd Główny kandydaturę prof. Zygmunta Kłodnickiego. Przy jednym głosie wstrzymującym przewodniczącym 76. WZD PTL został prof. Kłodnicki. Na protokolanta 76. WZD wybrano Małgorzatę Wilbik z Łodzi.

Wiceprezes Andrzej Stawarz w imieniu ZG PTL i całego Towarzystwa wręczył dyplom prezesowi Oddziału Toruńskiego Irenej Borowy za bardzo sprawne przygotowanie 75. WZD wraz z towarzyszącą mu sesją naukową pt. „Rola szlachty mazowieckiej w kształtowaniu polskiego krajobrazu kulturowego”.

Prof. Zygmunt Kłodnicki przedstawił program porządku dziennego, który zebrani przyjęli jednogłośnie:

1. Oficjalne otwarcie obrad;
2. Wybór przewodniczącego obrad i protokolanta;
3. Wspomnienie o zmarłych członkach Towarzystwa;
4. Przedstawienie kandydatów na Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego i nadawanie tej godności;
5. Powołanie Komisji Wnioskowej;
6. Odczytanie protokołu z poprzedniego Walnego Zgromadzenia;
7. Sprawozdanie sekretarza generalnego;
8. Sprawozdanie skarbnika;
9. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej;
10. Sprawozdanie ODIE;
11. Dyskusja;
12. Sprawozdania oddziałów i kół zainteresowań PTL;
13. Wystąpienie Komisji Wnioskowej i wybór miejsca WZD w 2001 roku;
14. Wolne wnioski.

Ad 3. W okresie od poprzedniego WZD odeszli następujący członkowie Towarzystwa:

- z Oddziału Krakowskiego: Wiesław Bieńkowski i Ewa Kobylańska;
- z Oddziału Łódzkiego: Józef Dzienis;
- z Oddziału Lubelskiego: Józef Stefański;
- z Oddziału Toruńskiego: Ryszard Kukier.

Zebrani uczcili pamięć zmarłych kolegów minutą ciszy.

Ad 4. Prezes Andrzej Stawarz zreferował zebranych wnioski Zarządu Głównego o o przyjęciu w poczet członków honorowych PTL: Witolda Nowosza z Łodzi i profesora Zygmunta Kłodnickiego, których wieloletnia praca i zasługi dla Towarzystwa są ogromne. Obie kandydatury zostały przyjęte przez aklamację.

Profesor Kłodnicki, dziękując za tak wspaniałe wyróżnienie, powiedział, że Towarzystwo jest tym miejscem, gdzie poznajemy się ze sobą, i z którego później wyrastają różne formy współpracy na polu dokumentowania i popularyzowania tradycyjnej kultury ludowej. Zdając sobie sprawę z tego, że to najważniejsze wyróżnienie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego związane jest z jego dziesięcioletnią prezesurą, profesor Kłodnicki szczególnie podziękowania złożył pod adresem osób, które dzień po dniu pracują na rzecz Towarzystwa: pani Annie Lubańskiej, która od lat trzyma w ryzach sprawy finansowe, dyrektor biura pani Paulinie Sucheckiej, kierownikowi magazynu pani Bożenie Wrońskiej oraz swojej żonie, która od 35 lat związana jest z Towarzystwem i której pomoc w ciągu tych dziesięciu lat była dla niego nieoceniona.

Ad 5. Do Komisji Wnioskowej, przy trzech głosach wstrzymujących się, powołano: prof. Irenę Bukowską-Floreńską, prof. Teresę Karwicką, prof. Teresę Smolińską oraz Alfreda Gaudę.

Ad 6. Protokół z 75. Walnego Zgromadzenia Delegatów odczytał wiceprezes PTL Andrzej Stawarz.

Ad 7. Jerzy Adamczewski przedstawił sprawozdanie Sekretarza Generalnego PTL z działalności Zarządu Głównego PTL w okresie: wrzesień 1999 — wrzesień 2000.

Ad 8. Sprawozdanie skarbnika PTL odczytał Zygmunt Toroński. W sprawozdaniu omówiono sprawy dochodów, sprawy wydatków i kosztów oraz stan magazynowy wydawnictw Towarzystwa.

Ad 9. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej przedstawiła Maria Parnowska. Główna Komisja Rewizyjna stwierdziła, że działalność Zarządu Głównego i agend Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego była prowadzona w minionym roku zgodnie ze statutem i wyraża swoje uznanie oraz podziękowania prezesom, sekretarzowi, członkom biura i pozostałym osobom, które przyczyniły się do dobrej pracy i kondycji Towarzystwa.

Ad 10. Sprawozdanie z działalności Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej za okres od września 1999 roku do września 2000 roku w zastępstwie prof. Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej odczytała Małgorzata Wilbik.

Przewodniczący obrad prof. Zygmunt Kłodnicki wyraził w tym miejscu nieobecnej prof. Bronisławie Kopczyńskiej-Jaworskiej podziękowanie za pracę na rzecz Ośrodka i Towarzystwa.

Ad 11. Jako pierwszy zabrał głos wiceprezes Stawarz, który za przykładem przewodniczącego obrad wnioskował o oficjalne podziękowania dla pracowników biura przy Zarządzie Głównym, którzy za tak niewielkie uposażenia wykonują swoją pracę w sposób kompetentny, właściwy i na bardzo wysokim poziomie. Bez osób tych, tworzących zaplecze organizacyjne, działalność Towarzystwa nie mogłaby być prowadzona.

Ponadto prezes Stawarz poinformował, że w tej chwili po analizie tego, co Towarzystwo wydaje, perspektywa uzyskania dochodów jest niewielka. Wynika to z faktu, iż obecnie jest bardzo małe zainteresowanie czytelnictwem, a do księgarni wchodzi się zwykle po leksykon czy słownik. Towarzystwo prowadzi jednak działalność wydawniczą i musi starać się o zaistnienie na rynku wydawniczym. Być może w ciągu roku czy dwóch uda się wypracować formułę dwóch, trzech pozycji, które zaistnieją na rynku i przyniosą jakiś dochód, ale najpierw muszą być odpowiedni autorzy, tytuły oraz muszą znaleźć się środki na inwestycje. Dotacje na działalność wydawniczą PTL raz uzyskuje, a raz nie, i sumy te są też bardzo różne. Towarzystwo ze swej strony stara się wychodzić naprzeciw potrzebom społecznym. Tak rzecz ma się z dziedzictwem kulturowym w regionie, skierowanym do szkół. Druga możliwość zaistnienia na rynku wydawniczym to słowniki i encyklopedie. Prezes Andrzej Stawarz wspominał, że spośród sąsiadów Polska jako jedyna nie ma słownika ludoznawczego. W związku z tym na ostatnim posiedzeniu Zarządu Głównego podjęto wstępne ustalenia o powołaniu w najbliższym czasie zespołu, który zajmuje się opracowaniem koncepcji i przygotowaniem podstaw organizacyjnych przedsięwzięcia zmierzającego do wydania słownika. Do zespołu mającego zająć się założeniami koncepcyjnymi i organizacyjnymi Zarząd zaproponował m.in. kandydatury: profesora Bazielich, profesora Kłodnickiego, profesor Kopczyńskiej-Jaworskiej oraz doktora Stawarza. Zespół przygotowałby plan pracy, który przedstawiłby na kolejnym WZD. W następnej kadencji zajęłoby się już wykonaniem tego przedsięwzięcia. Podstawową i najtrudniejszą kwestią będzie zdobycie funduszy, bowiem KBN najprawdopodobniej nie dofinansuje tego typu wydawnictwa.

Profesor Zygmunt Kłodnicki, uzupełniając wypowiedź prezesa Stawarza, dodał, iż w krajach sąsiednich mniejsze lub większe encyklopedie już powstały. Mają ją od kilku lat Białorusini — jeden gruby tom, Słowacy — dwa tomy, również Czesi już opracowali i w najbliższych miesiącach wydadzą dwutomową encyklopedię, natomiast Węgrzy opracowali pięciotomową, zaś Niemcy mają słownik ludoznawstwa niemieckiego. Zarówno w przypadku Słowaków, jak i Czechów tamtejsze komitety naukowe przez lata finansowały prace nad słownikami. Nie należy więc rezygnować z możliwości wystąpienia o grant do KBN. Trzeba tylko bardzo starannie przygotować plan prac i wnioski o dofinansowanie.

Z kolei głos zabrała dr Anna Spiss, która poruszyła sprawę dystrybucji wydawnictw. Wspomniała, iż od wielu lat oddział krakowski zamawia we Wrocławiu wydawnictwa, które sprzedawane są na zbraniach, odczytach, różnych sesjach i konferencjach oraz w Muzeum Etnograficznym w Krakowie. Niektóre pozycje sprzedają się lepiej, a niektóre gorzej. Anna Spiss konkludując zauważyła, iż trzeba przypomnieć oddziałom, aby zamawiały wydawnictwa i je sprzedawały, czy nawet rozdawały. Najważniejsze, aby Towarzystwo poprzez swoje

wydawnictwa było zauważane na zewnątrz. W ten sposób można byłoby chociaż częściowo rozładować magazyny we Wrocławiu.

Dyrektor biura Paulina Suchecka, w nawiązaniu do odczytanych sprawozdań, wyjaśniła zebranym, że ukazujące się w ostatnich latach wydawnictwa PTL mają bardzo niskie nakłady, po 300–500 egzemplarzy. Są to więc nakłady na granicy opłacalności. W magazynach zalegają pozycje stare, których nakład wynosił nawet 20 tys. egzemplarzy, np. książki z serii „Biblioteka Zesłańca” wychodziły w nakładzie 6 tys. Jeśli zaś chodzi o zakup nowych książek do księgozbioru PTL, to mimo zmniejszających się na ten cel funduszy, nie rezygnuje się z zakupu etnograficznych nowości ukazujących się na rynku. Ograniczane są natomiast zakupy encyklopedii i słowników, które dostępne są zwykle we wszystkich bibliotekach publicznych.

Ad 12. Sprawozdania z działalności oddziałów zaprezentowali:

Oddziału Śląskiego — Barbara Badzieli, Gdańskiego — Mirosław Kuklik, Zieleniogóskiego — Irena Soppa, Krakowskiego — Grzegorz Graff, Lubelskiego — Aleksandra Basak, Łódzkiego — Anna Styczyńska, w Mszanie Dolnej — Anna Antos, Opoczyńskiego — Jan Łuczowski, Opolskiego — Dorota Światała-Trybek, Północno-mazowieckiego — Irena Borowy, Poznańskiego — Irena Kabat, Toruńskiego — Jan Święch, Warszawskiego — Helena Kozicka.

Ad 13. Komisja Wnioskowa po wysłuchaniu sprawozdań: sekretarza generalnego PTL, skarbnika, Głównej Komisji Rewizyjnej, sprawozdań oddziałów oraz wniosków indywidualnych przedstawiła następujące wnioski:

1. Należy powołać zespół dla opracowania koncepcji merytorycznej i podstaw organizacyjnych wydania przez PTL „Słownika kultury ludowej w Polsce”. Prace te powinny być sfinalizowane do końca 2001 roku;

2. Zgodnie z sugestią Głównej Komisji Rewizyjnej należy zweryfikować liczbę oddziałów PTL, bowiem kilka z nich nie przejawia w ostatnich latach żadnej działalności;

3. Zgodnie z sugestią Głównej Komisji Rewizyjnej należy ograniczyć bezpłatne rozdawanie książek;

4. Należy zwiększyć ofertę sprzedaży wydawnictw PTL za pośrednictwem oddziałów PTL, muzeów, księgarni uniwersyteckich i domów kultury różnych szczebli;

5. Należy podwyższyć roczną składkę członkowską co najmniej do 10 zł (wniosek Oddziału Wrocławskiego);

6. Należy opracować nowy wzór legitymacji członkowskiej PTL (legitymacja wraz ze zdjęciem);

7. Delegaci 76. WZD PTL wnioskują o wyrażenie oficjalnego podziękowania pracownikom Biura ZG PTL za dotychczasową pracę;

8. Oddział Gdański ponowił wniosek o zwołanie 77. WZD PTL w Helu, w dniach 21–24 czerwca 2001 roku (w związku z terminem morskiej pielgrzymki);

Przewodniczący obrad Zygmunt Kłodnicki odnośnie 8 punktu Komisji Wnioskowej przypomniał przedstawicielom Oddziału Gdańskiego, że aby otrzymać z KBN dotację na towarzyszącą WZD sesję naukową:

— opiekę nad konferencją musi sprawować samodzielny pracownik naukowy;

— z tytułu i założeń sesji wynikać musi, że nie ma ona charakteru regionalnego;

— dobrze jest, jeśli część referentów jest z zagranicy.

Wnioski Komisji Wnioskowej przyjęto przez aklamację.

Na zakończenie prof. Kłodnicki poinformował, że Towarzystwo otrzymało pięć zaproszeń na Kongres Kultury Polskiej. Zarząd Główny zaproponował, aby zaproszenia przekazać: prof. D. Simonides, prof. B. Kopczyńskiej-Jaworskiej, dr. A. Stawarzowi, prof. Z. Jasiewiczowi i prof. Z. Kłodnickiemu. Ostateczna decyzja zostanie jednak podjęta później.

Na tym 76. Walne Zgromadzenie Delegatów PTL w Toruniu zostało zakończone.

Protokołowała: Małgorzata Wilbik

PROF. DR JADWIGA KLIMASZEWSKA HONOROWYM CZŁONKIEM
KOMITETU NAUK ETNOLOGICZNYCH PAN

16 stycznia 2001 roku prof. Dr Jadwidze Klimaszewskiej wręczony został dyplom honorowego — pierwszego i jak dotąd jedyne — członka Komitetu Nauk Etnologicznych PAN. Podczas uroczystego spotkania w Krakowie aktu tego dokonali wnioskodawcy przedsięwzięcia prof. dr hab. Zbigniew Jasiewicz — przewodniczący Komitetu Nauk Etnologicznych PAN oraz prof. dr hab. Czesław Robotycki, kierownik Instytutu Etnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, instytucji, z którą prof. J. Klimaszewska związana była całe lata. „Z prawdziwym wzruszeniem — podkreślił w swoim wystąpieniu prof. Jasiewicz, który z panią Profesor zetknął się w czasie studiów — uczestniczę w uroczystości, której celem jest wręczenie czcigodnej Pani Profesor dyplomu Honorowego Członka Komitetu Nauk Etnologicznych PAN, korporacji samodzielnych pracowników nauki z zakresu nauk etnologicznych, działającej już od przeszło ćwierćwiecza. Dzięki swoim pracom naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym współtworzyła Pani Profesor podstawy etnologii w Polsce, dzięki wartościom i cechom osobowościowym, które Pani Profesor reprezentuje, stała się Pani godnym naśladowania wzorem uczonego i człowieka”.

Wśród uczestników tego uroczystego wydarzenia większość stanowili uczniowie i wychowankowie Pani Profesor Klimaszewskiej. W ich gronie znalazła się również Pani Senator R.P. znana folklorystka prof. dr hab. Dorota Simonides, która przypomniała swój pierwszy kontakt z Panią Profesor mający miejsce w Opolu z okresu, gdy była jeszcze uczennicą szkoły średniej. Spotkanie to — jak twierdzi — wywarło duży wpływ na jej późniejsze zainteresowania i wybór kierunku studiów. Było inspirujące. Wielkie zasługi Pani Profesor Klimaszewskiej jako nauczyciela akademickiego podkreślało wielu spośród obecnych. Wspomniano interesujące ćwiczenia prowadzone w czasie studiów, życzliwość nie pozbawioną wymagań i nie bezkrytyczną, zainteresowanie skierowane na każdego studenta, o co tak trudno w tej chwili, przy dużej ilości studiujących etnologię.

Podkreślano również rolę Pani Profesor w umacnianiu instytucjonalnych podstaw etnologii w trakcie kierowania Katedrami Etnografii na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, działalność w Komitecie Nauk Etnologicznych PAN, do którego weszła już w 1972 roku, kiedy pozostawał jeszcze Sekcją Etnograficzną Komitetu Nauk Socjologicznych PAN, a później powoływana bywała przez długie lata na członka Komitetu i członka Prezydium Komitetu. Nie zapomniano również o zasługach Pani Profesor w pracach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. „Cenimy sobie wysoko wieloletnią współpracę z Panią Profesor — stwierdziła dr Anna Spiss, prezes krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego — opiekę naukową i niezmiernie życzliwy do nas stosunek. Mamy przy tym nadzieję na dalszy aktywny udział Pani Profesor w życiu i działalności naukowej naszego Oddziału”.

Ogromną zasługą Pani Profesor jest również rozwój studiów nad obrzędowością, przygotowanie wspólnie z prof. Kazimierzem Moszyńskim pierwszego atlasu kultury ludowej w Polsce, a także badania nad folklorem. Ważna także była rola Pani Profesor jako najbliższego współpracownika profesora K. Moszyńskiego, jednego z najwybitniejszych uczonych w dziedzinie etnologii.

Dorobek naukowy prof. Jadwigi Klimaszewskiej jest wielostronny. Prace jej oparte na gruntownych, własnych badaniach terenowych prowadzonych w całej Polsce i znacznej części Słowiańszczyzny, a także świetnej znajomości źródeł historycznych, językoznawczych i archeologicznych są cennym wkładem w rekonstrukcję kultury ludowej Polski na szerokim tle porównawczym. Wnoszą również wiele nowego w poznanie współczesnych przeobrażeń.

Prof. J. Klimaszewska swoją ogromną wiedzę i imponującą erudycję oddała przede wszystkim pracy dydaktycznej. Jest wychowawcą wielu pokoleń etnografów i bez przesady można

powiedzieć, że mało jest w Polsce placówek etnologicznych, w których nie pracowałby uczeń Pani Profesor. Oddana bez reszty dydaktyce, nie zapomniała o kontaktach z młodzieżą szkół średnich i życzliwym traktowaniu studentów. Równie życzliwym zainteresowaniem obejmuje Pani Profesor koleje życia i pracę swoich uczniów po studiach, szczególnie tych pracujących w etnologii. Z większością nadal jest w stałym kontakcie. Takie są cechy osobowości Pani Profesor Jadwigi Klimaszewskiej — Honorowego Członka Komitetu Nauk Etnologicznych PAN.

Danuta Tylkowa

Z PRAC KOMISJI DO BADANIA KULTURY LUDOWEJ W KARPATACH

W dniach od 20–22 czerwca 2001 roku odbyło się w Krakowie, kolejne — po spotkaniach w: Igołomii k. Krakowa (18–20 października 1994), Mszanie Dolnej (25–26 września 1997), Rożnowie pod Radhoštěm — Czechy (11–15 października 1999) — spotkanie członków zespołu redakcyjnego syntez przygotowywanych w ramach działalności Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach (MKKK). Wypada przypomnieć, że Komisja ta została powołana w 1959 roku, a w 1976 roku na posiedzeniu w Smolenicach na Słowacji postanowiono, że dalsze systematyczne i planowe poszukiwania powinny objąć nie tylko region Karpat, ale także rejony górskie Bułgarii i Jugosławii. Od tego roku ulega zmianie nazwa Komisji na: Międzynarodowa Komisja do Badania Kultury Ludowej w Karpatach i na Bałkanach (MKKKB)¹. Niestety, zmiany polityczne i społeczno-ekonomiczne, które zaszły na przełomie lat 80. i 90., wpłynęły na przerwę w możliwościach wzajemnych kontaktów zespołów autorskich, stwarzając również przerwę w realizacji podjętych syntez. Ze względów organizacyjnych pewnemu zahamowaniu uległy prace nad syntezą pasterstwa. Odnowienie działalności Komisji po 3-letniej przerwie nastąpiło na spotkaniu przedstawicieli sekcji Krajowych MKKKB we Lwowie, które odbyło się w dniach 29 listopada — 1 grudnia 1993 roku. Na posiedzeniu we Lwowie postanowiono odnowić działalność Komisji w granicach Karpat, zawieszając czasowo uczestnictwo krajów bałkańskich z powodu braku kontaktu z ich strony. Sytuacja ta nadal jest aktualna.

W ramach działalności Komisji we wszystkich krajach członkowskich MKKKB (Bułgaria, Czechy, Polska, Rumunia, Serbia, Słowacja, Ukraina i Węgry) przystąpiono do opracowania syntez wybranych dziedzin kultury ludowej, tj. architektury, pasterstwa wysokogórskiego i folkloru zbójnickiego. Koncepcje poszczególnych syntez zostały opracowane przez Sekcje Krajowe: architektura — Czechy i Słowacja, pasterstwo — Polska, a folklor zbójnicki — Słowacja i Ukraina. Prace nad syntezami realizowano w ramach międzynarodowych zespołów autorskich. Referowano je na dorocznych spotkaniach. Drukiem ukazały się zestawy bibliograficzne wymienionych zagadnień.

W obecnym spotkaniu krakowskim, w dyskusji nad syntezami uczestniczyli: Ph. dr. Jiří Langer CSc. (Czechy) współautor, obok Ph. dr. Heleny Bočkovéj CSc, syntez architektury

¹ Bliższe informacje dotyczące powstania i działalności Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach, zob. np. M. Gładysz, *Zarys planu działalności i organizacji Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach*, „Etnografia Polska”, t. 6, 1962, ss. 15–40; V. Frolec, *Dwadzieścia lat działalności Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach i na Bałkanach* (MKKKB), „Etnografia Polska”, t. 25, 1981, z. 2, ss. 35–45; D. Tylkowa, K. Hermanowicz-Nowak, *Konferencja Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach i na Bałkanach*, Lwów, 29 XI–1 XII 1993 R., „Etnografia Polska”, t. 38, 1994, z. 1–2, ss. 225–228.

ludowej (tradycyjne budownictwo mieszkalne), dr Piroska Szabó, sekretarz Komisji Karpackiej na Węgrzech, koordynator do spraw wydawniczych syntezy folkloru zbójnickiego, doc. dr Danuta Tylkowa — przewodnicząca Komisji Karpackiej w Polsce, współautor do spraw wydawniczych obu syntez, oraz dr Krystyna Hermanowicz-Nowak — sekretarz Komisji Karpackiej w Polsce.

W czasie spotkania omawiano sprawy związane z zakończeniem tekstu syntezy architektury ludowej, która napisana została na podstawie opracowań krajowych pochodzących z obszarów karpacko-bałkańskich. Ustalono, że prace redakcyjne zostaną zakończone do końca 2001 roku. Obfity materiał ilustracyjny jest już skompletowany. Wstęp dotyczący metodologii i genezy tego tematu w obrębie MKKKB przygotowuje D. Tylkowa. W opracowaniu przyjęto współczesny, obowiązujący podział administracyjny państw. Zgodnie z umową — synteza architektury ludowej zostanie wydana w języku czeskim, podpisy pod ilustracjami będą dwujęzyczne — po czesku i angielsku, a streszczenie w j. angielskim. Ustalono tytuł publikacji: *Budynki mieszkalne w zagrodzie na obszarze Karpat i przyległych terenach bałkańskich (Obydli w Karpatech a přilehlých oblastech balkánských)*. Projektuje się wydanie jej w postaci książki o objętości ok. 700 stron z 350 ilustracjami oraz CD jako uzupełnienie zawierający 1500 ilustracji.

Synteza folkloru zbójnickiego, która zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami zostanie wydana w j. rosyjskim, została ukończona i zredagowana przez Ph. Dr. Vere Gašparíkovú Dr Sc. z Bratysławy, a następnie przesłana do Instytutu Folkloru Europejskiego w Budapeszcie, którego dyrektor — Ph. Dr. Mihály Hoppál podjął się wydania tej pracy.

Przyjęto tytuł opracowania: *Zbójnictwo w Karpatach. Folklor ustny środkowo-wschodniej Europy — studium porównawcze*.

Ustalono, że w każdym opracowaniu zostaną wymienione wszystkie Instytuty Akademii Nauk, na które opiewa wieloletnia i wielostronna umowa o współpracy, a także autorzy opracowań syntez krajowych i reprezentowane przez nich instytucje.

Autorzy opracowań krajowych zobowiązani są ponadto do udzielenia praw autorskich oraz zabezpieczenia praw autorskich zamieszczonych ilustracji.

Wszystko wskazuje na to, iż obydwie syntezy karpackie ukażą się drukiem w 2002 roku.

Danuta Tylkowa
Krystyna Hermanowicz-Nowak

ZEBRANIE KOMISJI DO BADANIA WSCHODU KOMITETU NAUK ETNOLOGICZNYCH POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Komisja do Badania Wschodu KNE PAN została powołana 10 grudnia 1999 roku. 22 marca 2001 roku na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyło się pierwsze zebranie jej członków. Głównym celem jednodniowego posiedzenia było zapoznanie się uczestników z aktualnie prowadzonymi pracami w różnych ośrodkach akademickich w kraju oraz ustalenie głównych zadań, które będą realizowane w ramach działalności Komisji.

Posiedzenie prowadził przewodniczący Komisji prof. dr hab. Zbigniew Jasiewicz. W obradach brali udział: mgr Rafał Beszterda (sekretarz KBW), dr Dagnosław Demski, dr Marek Gawęcki, dr Danuta Penkala-Gawęcka, mgr Małgorzata Gdok-Kłafkowska, mgr Przemysław Hincz, dr Piotr Kłafkowski, mgr Justyna Kowalińska, dr Maria Koško, dr Antoni Kuczyński, mgr Agnieszka Oleśkiewicz-Popiel, mgr Mirosław Pecuch, prof. dr hab. Sła-

woj Szykiewicz, mgr Anna Urbańska. Pierwsza część poświęcona była indywidualnym prezentacjom uczestników spotkania. Każdy z nich omówił swoją działalność związaną z problematyką Wschodu. Oprócz skrótowego przedstawienia własnych zainteresowań badawczych oraz projektów aktualnie realizowanych poruszano tematykę prac planowanych. W drugiej części zebrania dyskutowano nad głównymi zadaniami Komisji oraz zakresem jej działania. Można sądzić, że poprzez działalność w pracach Komisji oraz udział w cyklicznych zebraniach nastąpi zintegrowanie środowiska badaczy zajmujących się problematyką Wschodu oraz zintensyfikowane zostaną dyskusje w szerszym gronie nad projektami badawczymi. Poza tym możliwe będzie nawiązanie kontaktu i być może przyszłej współpracy młodych badaczy z doświadczonymi, samodzielnymi pracownikami nauki, co można już było zauważyć podczas obrad. W dyskusji poruszone zostały również problemy określenia specyfiki badań etnologicznych nad Wschodem, znaczeniem Wschodu jako terminu, rozległością problemów badawczych, nad którymi pracują członkowie Komisji. Istotną kwestią było również omówienie konieczności skupienia reprezentantów z pozostałych ośrodków akademickich w kraju (obecnie w składzie Komisji dominują przedstawiciele ośrodków poznańskich). Na zakończenie wyrażono chęć zorganizowania konferencji zawężonej tematycznie do jednego z aspektów działalności badawczej na terenie szeroko pojmowanego Wschodu.

Przemysław Hinca

„WIELKOMIEJSKIE KULTURY ETNICZNE: PRZETRWANIE
I INTERAKCJE” — INTERKONGRES MIĘDZYNARODOWEJ UNII NAUK
ANTROPOLOGICZNYCH I ETNOLOGICZNYCH,
PEKIN, 24–28 LIPCA 2000

Głównym organizatorem i gospodarzem ubiegłorocznego kongresu (IUAES w Pekinie było Chińskie Stowarzyszenie Antropologii Miasta (*China Urban Anthropology Association*). Podstawowym tematem obrad była kultura miejska, procesy globalizacyjne i urbanizacyjne oraz wynikająca z nich wielokulturowość widoczna w ośrodkach miejskich całego świata. Znaczna część dyskusji dotyczyła także samych nauk antropologicznych, które podlegają zmianom i przekształceniom wraz z badaną przez nie rzeczywistością, tak aby mogły sprostać nowym problemom badawczym. Oprócz powyższych tematów pojawiły się również sesje podejmujące szeroki zakres problematyki związanej z miastem jako podstawowym ośrodkiem życia współczesnego świata. Jak można się domyślić, tematyka taka zgromadziła przede wszystkim socjologów, politologów oraz specjalistów z dziedziny antropologii stosowanej. Najbardziej liczną grupę referentów stanowili przedstawiciele kraju gospodarzy oraz krajów ościennych, głównie Japonii i Indii, co spowodowało, że problemy dotyczące antropologii miasta i kwestii etnicznych w regionie Azji Południowo-Wschodniej stanowiły główną oś Kongresu. Wielu było przedstawicieli krajów Ameryki Północnej oraz Europy (w tym i Polski), ale obecni byli również reprezentanci pozostałych kontynentów. W ramach Kongresu równolegle odbywały się obrady pięciu komisji, które z kolei dzieliły się na poszczególne sekcje.

Głównym obradom przewodniczył prof. Yang Houdi, prezydent Chińskiego Stowarzyszenia Antropologii Miasta; odbywały się one pod hasłem przyświecającym całemu Kongresowi, czyli „Wielkomiejskie kultury etniczne: przetrwanie i interakcje”. Na sesjach próbowano ukazać obraz miast XX wieku, w których za istotną cechę uznano koegzystencję wielu odmiennych grup i kultur. Tę wielokulturowość miast uznano zgodnie za zjawisko

pozytywne zarówno dla jednostek, jak i dla całości kultury i społeczeństwa. Kluczowym problemem było ukazanie sposobów na zachowanie dziedzictwa kulturowego różnych grup etnicznych w tych niesprzyjających im warunkach. Wskazano tu na rolę mediów, edukacji dwujęzycznej, folkloru, a nawet turystyki. Rozważano również problemy wynikające z miejskiej wielokulturowości, które odbijają się na kondycji poszczególnych grup, a nawet na skalę dużo szerszą niż dane miasto.

Podczas Kongresu miała miejsce VII Światowa Konferencja Akademicka na temat Ekologii Człowieka (The 7th World Academic Conference on Human Ecology), której organizatorem był przewodniczący Komisji ds. Ekologii Człowieka w ramach IUAES oraz kierownik Instytutu Ekologii Człowieka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, prof. Napoleon Wolański. W ramach tej konferencji wystąpiły także dwie inne reprezentantki nauki polskiej, prof. Maria Kaczmarek z Instytutu Antropologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz dr Anna Siniarska z Instytutu Ekologii Człowieka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Ekologia człowieka stara się tworzyć pomost między naukami biologicznymi i społecznymi, wskazując na ścisłe związki społeczności ludzkich z warunkami środowiskowymi. Tematyką konferencji było między innymi postępujące zróżnicowanie biologiczne populacji ludzkich w efekcie postępującej urbanizacji i globalizacji oraz procesy zmian środowiskowych w miastach wywołujące adaptację ludzi do nowych warunków życia.

Trzy sesje zorganizowała w Pekinie Komisja IUAES ds. Antropologii w Polityce i Praktyce (The IUAES Commission on Anthropology in Policy and Practice), pod przewodnictwem dr Carmen Boeno Castellanos, współprzewodniczącej tej komisji w ramach IUAES. Pierwsza poświęcona była wzajemnym relacjom między procesami kulturowymi a rozwojem technologicznym i ukazywała możliwości, które wynikają z umiejętnego połączenia obu tych sfer. Na kolejnej sesji podjęto dyskusję nad rozwojem i propagowaniem antropologii stosowanej, a zwłaszcza nad sposobem odpowiedniego kształcenia i praktycznego przygotowania studentów do podejmowania działań w zakresie tej dziedziny. Ostatnią z sesji, która dotyczyła relacji między kulturą i komunikacją międzykulturową a problemami zawodowymi, można uznać za rozwinięcie poprzedniej, ponieważ ukazywała, jak kultura, a zwłaszcza różnice kulturowe, wpływają na niepowodzenia w różnego rodzaju przedsięwzięciach, oraz przedstawiała możliwości ich uniknięcia poprzez praktyczne zastosowanie antropologii. Jest to szczególnie istotne w obecnych czasach, kiedy globalizacja wymusza lub też stwarza szansę na współpracę przedstawicieli różnych kultur w miejscu pracy. Komunikacyjne, negocjacyjne i mediacyjne możliwości antropologii stosowanej są wciąż jeszcze w takich sytuacjach niedoceniane.

Komisja IUAES ds. Stosunków Etnicznych (The IUAES Commission on Ethnic Relations) podjęła w ramach Kongresu problem imigracji. Ponieważ problem imigrantów pojawia się najczęściej przy okazji badań nad trudnościami ich adaptacji do nowej społeczności lub konfliktami spowodowanymi ich przybyciem, na sesji podjęto próbę ukazania ruchów migracyjnych jako pozytywnego czynnika, który w pewnych warunkach stymuluje rozwój zarówno nowej społeczności, jak i społeczności macierzystej. Przewodniczącym tej sesji był dr Nico Kielstra z Uniwersytetu w Amsterdamie, który pełnił tę funkcję w zastępstwie nieobecnego na Kongresie przewodniczącego Komisji ds. Stosunków Etnicznych.

Komisja IUAES ds. Antropologii Miasta (The IUAES Commission on Urban Anthropology) obradowała podczas sześciu sesji: 1. „Dzieci i dzieciństwo w wielkomiejskich kulturach etnicznych”; 2. „Etniczność i miejska bieda — walka o przetrwanie”; 3. „Prawa człowieka w społeczeństwach wieloetnicznych”; 4. „Megaurbanizacja w Indonezji, Indii i Chinach”; 5. „Przestrzenne odzwierciedlenie zróżnicowania etnicznego w miastach”; 6. „Tradycyjna wiedza o zdrowiu w dobie zmian środowiskowych i globalizacji”. Koordynatorem tych sesji był dr Freek Colombijn, sekretarz Komisji IUAES ds. Antropologii Miasta.

Oprócz wyżej wymienionych sympozjów, na pekińskim Kongresie odbyły się także pojedyncze sesje dotyczące innych zagadnień związanych z antropologią miasta. Poświęcone

one były: antropologii płci (*gender anthropology*), studiom kobiecym nad procesami urbanizacji i globalizacji (*gender subjectivities in urban settings*), problemowi folkloru miejskiego, antropologii w filmie, antropologii biologicznej, naukom antropologicznym w Azji Wschodniej, teoriom i postawom obecnym w antropologii miasta, aktualnym zmianom w naukach etnologicznych i antropologicznych, relacjom między pasterstwem a procesami urbanizacyjnymi.

Ponadto Kongresowi w Pekinie towarzyszyły dwie wystawy fotograficzne. Pierwsza prezentowała kultury mniejszości etnicznych Chin, druga przedstawiała sylwetki kobiet–antropologów, które przyczyniły się do rozwoju tej nauki w Chinach. Na uwagę zasługują także wykłady plenarne, które miały miejsce podczas ceremonii otwarcia oraz zamknięcia Kongresu. Dotyczyły one między innymi: nauk antropologicznych w Chinach (prof. Fei Xiaotong), pluralizmu kulturowego w dobie globalizacji (prof. Aidan Southal) i współczesnej kondycji nauk antropologicznych (prof. Walter Goldschmidt).

Alicja Pasek

7. KONFERENCJA MIĘDZYNARODOWEGO STOWARZYSZENIA ETNOLOGII I FOLKLORU (SIEF) „TIMES, PLACES, PASSAGES” BUDAPESZT, 23–28 KWIETNIA 2001

Société Internationale d’Ethnologie et de Folklore, założonemu w Atenach w roku 1964, dał początek *Congres International des Arts Populaires*, zorganizowany w Pradze w roku 1928 pod auspicjami *Institut International de Coopération Intellectuelle de la Société des Nations*. Konferencję w Budapeszcie przygotował Komitet Naukowy, którym kierował Konrad Köstlin, dotychczasowy przewodniczący SIEF oraz miejscowy Komitet Organizacyjny na czele z Atillą Paládi–Kovácssem. Instytucją goszczącą Konferencję był Instytut Etnologii Węgierskiej Akademii Nauk, współpracujący w tym zakresie z Muzeum Skansenskimi w Szentendre oraz Muzeum Etnograficznym w Budapeszcie. Konferencji towarzyszyło Zgromadzenie Ogólne członków SIEF, prezentacja działalności Wenner–Gren Foundation, zresztą sponsorującej spotkanie w Budapeszcie, dokonana przez jej prezesa Richarda Foxa, zwiedzanie interesującej wystawy w Muzeum Etnograficznym „Wizerunki czasu”, wizyta w Instytucie Etnografii Uniwersytetu w Budapeszcie kierowanym przez Vilmosa Voigta, przegląd węgierskich filmów etnograficznych oraz, w ostatnim dniu spotkania, wycieczka do Skansenu w Szentendre. O strukturze i działalności instytucji etnologicznych, w tym współorganizujących Konferencję, dobrze informowała publikacja *Ethnology in Hungary. Institutional Background*, Budapest 2001, wydana przez European Folklore Institute, założony w Budapeszcie w roku 1994 z rekomendacji UNESCO i kierowany obecnie przez Mihály Hoppála oraz ekspozycja wydawnictw węgierskich, z wyłożonym tamże, redagowanym przez tegoż Hoppála razem z Adamem Molnarem czasopiśmie „Shaman” — organem International Society for Shamanistic Research (dotąd 8 tomów).

Konferencja pracowała w ramach wykładów plenarnych oraz 25 panelów i sekcji problemowych, przy udziale ponad 300 uczestników z większości krajów europejskich i wielu pozaeuropejskich. Pojemna nazwa konferencji pozwalała w niej pomieścić nie tylko referaty związane bezpośrednio z czasem, pamiętaniem o nim i postawami wobec niego, a także jego związkami z miejscem i fazami przejść, w tym pielgrzymowaniem i znaczeniem tradycji, ale również dotyczące wszystkich innych zagadnień interesujących obecnie etnologów. Pojawiły się więc rozważania na temat procesów transformacji, etniczności i tożsamości. Proble-

matykę europejskości i jednoczącej się Europy podjął m.in. Chrispin Shore w *Nation and State in the European Union. Anthropological Perspective*; Jonas Frykman w *Articulating Europe in the Local: Between Memory and Material Culture* i Gabrielle Schubert w *Mythos „Europa” — aus entgegenengesetzten Perspektiven*. Ważne były referaty skoncentrowane na etnologii europejskiej, takie m.in. jak Reginy Bendix *Translating between European Ethnologies*; Reinharda Johlera *The „Small Ethnologies” and the Future of European Ethnology* i Richarda Jeřábka *Ein biographisches Lexikon der Europäischen Ethnologie*. Etnologowie polscy uczestniczący w Konferencji wystąpili z referatami: Monika Baer „*To Feel European at Last...*”. *Discourses and Practices of Consumption among Polish Middle-Class Women*; Zbigniew Jasiewicz *What Has Happened to the Polish Ethnology since 1989?*; Jolanta Kowalska *The Concept of the Rite of Passage and the Cultural Reality of the End of the 20th Century*; Violetta Krawczyk-Wasilewska *The Authority of Memory in the Process of Transition: Polish Case*; Wojciech Olszewski „*Nous sommes entourés de nationalisme renaissant, de tribalisme, de tensions ethniques...*”. *Au besoin de nouvelles théorie et politique de l’identité culturelle*; Sławoj Szykiewicz *Nationalism: Shared Emotions or Exclusive Sentiment?*; i Mieczysław Trojan *Nach fünfzig Jahren: Dynamische Kulturmerkmale der Stadt Wroclaw (an der Schwelle des neuen Jahrtausends)*. Wygłoszone zostały także referaty badaczy z zewnątrz z badań nad postawami Polaków i w Polsce: Sabine Hess „*I am not willing to return just now...*”. *Transmigration of Eastern European Women: A Cultural Strategy in the Context of Transformations in East and West Europe*; Tracie L. Wilson, *Motivation and Strategies of Polish Environmental Activists: An Ethnographic Inquiry* oraz Amy Goldberg *Tourism and Tradition in Poland: An Ethnographic Study of the Amber Jewellery Industry in Gdańsk*.

W ubiegłym roku uczestniczyłem w konferencji Europejskiego Stowarzyszenia Antropologów Społecznych (EASA) w Krakowie. Jaki obraz etnologii i antropologii w Europie prezentują obie konferencje? Uderza bliskość tematyki i sposobu prowadzenia badań uprawianych pod tymi dwoma różnymi nazwami. Tylko nieliczne referaty z wymienionych dwóch konferencji nie mogłyby być wygłoszone na każdej z nich; powtarzała się także część uczestników. W Krakowie najliczniejsi byli uczestnicy z krajów anglojęzycznych, w tym pozaeuropejskich, natomiast w Budapeszcie z krajów niemieckojęzycznych, z nieco mniejszym udziałem gości spoza Europy. Można wskazać na różnice w tradycji: z jednej strony związku z naukami przyrodniczymi, dostrzegalne u podstaw antropologii, a z drugiej z naukami historycznymi i szerzej humanistyką, wyraźne od początków etnologii. Obie tradycje jednakże obecnie przenikają się i nie stanowią o kształcie współczesnej antropologii i etnologii. Można dostrzec silniejszą w ramach antropologii integrację ponadnarodową, mniej się w niej mówi, w porównaniu z etnologią, o „małych antropologiach/etnologiach”, wykształconych w ramach narodów czy regionów, zajmujących się zagadnieniami lokalnymi, budującymi lokalne tożsamości. Etnologia i antropologia, bliskie sobie również w przeszłości, stały się szczególnie dzisiaj dwoma perspektywami przyjmowanymi w nauce o człowieku jako istocie kulturowej, obydwojma niezbędnymi, z których pierwsza kładzie nacisk na uwarunkowania lokalne kultury (etniczne, narodowe, regionalne), natomiast druga na jej aspekty uniwersalne. W referacie wygłoszonym w Budapeszcie na temat przemian w polskiej etnologii po roku 1989 mówiłem m.in. o relacjach między etnologią a antropologią kulturową i społeczną w Polsce. Z jednej strony antropologia traktowana jest jako część „nauk etnologicznych”, a nawet konkuruje z etnologią o miejsce nazwy głównej, nadawanej całemu zespołowi dyscyplin, z drugiej natomiast zachowuje autonomię wobec etnologii i stanowi miejsce spotkań przedstawicieli tej nauki z przedstawicielami innych dyscyplin. Sytuacja tego rodzaju jest charakterystyczna dla większości krajów europejskich, włącznie z Wielką Brytanią, w których akceptuje się obecnie zarówno bliskość i komplementarność etnologii (etnografii, ludoznawstwa) i antropologii, jak i w pewnym zakresie ich autonomię.

Ważne w Budapeszcie było Zgromadzenie Ogólne członków SIEF. Ustępujący prezydent Towarzystwa Konrad Köstlin złożył sprawozdanie z działalności w okresie od ostatniej konferencji w Amsterdamie w roku 1998. Sprawozdania przedstawili również przewodniczący komisji Towarzystwa: Badań nad Balladami — Luisa del Guidice; Badań nad Pożywieniem — Patricia Lysagh; Etnokartografii — Thomas Schippers; Badań nad Religią Ludową — Gábor Barno; Badań nad Budownictwem — Anders Gustavsson oraz Komunikacji Interkulturowej — Klaus Roth. Wyjątkowego znaczenia nadały Zgromadzeniu obradującemu w Budapeszcie projekty zmian w Towarzystwie zmierzające do silniejszej integracji, w nowych warunkach politycznych powstałych w Europie po roku 1989, europejskich etnologów i instytucji etnologicznych, ze zrozumieniem dla różnej ich historii i warunków działania. Przygotowywane są strony www Towarzystwa, które będą administrowane przez Meertens Institute w Amsterdamie, z miejscem dla biuletynu i czasopisma oraz dla poszczególnych komisji. Przedstawiono Zgromadzeniu projekt zmiany nazwy Towarzystwa (zaproponowana nowa nazwa: *Society of European Ethnology*), która miałaby wyraźniej zaakcentować jego naukowy charakter i upowszechnić termin nadrzędny wobec nazw regionalnych lub o węższym zakresie, takich jak ludoznawstwo/*Volkskunde*, folklorystyka, studia kulturowe, *tradizioni popolari* i in. Sprawę zmiany nazwy Zgromadzenie odrzuciło i przełożyło do następnego spotkania, natomiast przyjęto nowy Statut Towarzystwa, który m.in. pozostawia trzy języki: angielski, francuski i niemiecki jako oficjalne w SIEF. Wybrano nowe władze: Reginę Bendix (Niemcy, USA) jako prezydenta oraz Bjarne Rogana (Norwegia) i Hermana Roodenburga (Holandia) jako wiceprezydentów, a także Reginalda Byrona (Wielka Brytania), Luise del Guidice (Włochy, USA), Joao Leal (Portugalia) i Gisele Welz (Niemcy) jako członków zarządu. Nowe władze, a przede wszystkim nowa prezydent, wydają się zapewniać aktywizację Towarzystwa i zamierzone zacieśnienie kontaktów między etnologami i instytucjami etnologicznymi w Europie. Zabrakło w nich jednak, wbrew zaleceniom Statutu przewidującego obecność w zarządzie przedstawicieli wszystkich ważnych obszarów kontynentu, reprezentantów Europy Środkowej i Wschodniej. Na miejsce następnego spotkania SIEF wybrano Marsylię.

Konferencja w Budapeszcie była w zasadzie dobrze zorganizowana. Nie było trudności z uzyskiwaniem informacji przed konferencją, dobrze przekazywano także informacje w czasie jej trwania. Biorący udział otrzymali opublikowany program, listę uczestników i streszczenia większości referatów. Brakiem było niepozostawienie czasu na choćby pytania w czasie posiedzeń plenarnych. Zmiany w programie: nieobecność na otwarciu Ministra Kultury czy konieczność opuszczenia w środę po południu gmachu Akademii Nauk, oddanego w tym czasie na inne cele, były niezależne od miejscowych organizatorów. Materiały konferencyjne mają zostać opublikowane. Spotkanie w Budapeszcie, przedstawiona w trakcie Zgromadzenia Ogólnego nowa wizja kształtu i programu oraz wybrane nowe władze, pozwalają oczekiwać lepszej organizacji i skuteczniejszego oddziaływania Towarzystwa na losy etnologii europejskiej.

Zbigniew Jasiewicz

X MIĘDZYKONFERENCJA NAUKOWA
 „TRADYCJE ŚLĄSKIEJ KULTURY MUZYCZNEJ”.
 W RAMACH OBCHODÓW 100. ROCZNICY ŚMIERCI
 RAFAŁA LUDWIKA MASZKOWSKIEGO, WROCŁAW, 16–17 MARCA 2001

Wrocław, historyczna stolica Dolnego Śląska, stał się gospodarzem dziesiątej już z kolei konferencji naukowej pt. „Tradycje Śląskiej Kultury Muzycznej”. Okazją do przypomnienia najwybitniejszego polskiego dyrygenta drugiej połowy XIX wieku — Rafała Ludwika Maszkowskiego była setna rocznica śmierci przypadająca 14 marca 2001 roku. Warto odnotować, że Maszkowski od roku 1890 do końca życia zajmował stanowisko dyrygenta Wrocławskiego Stowarzyszenia Orkiestralnego (Breslauer Orchester-Vereins). Do rocznicowych obchodów włączył się Zakład Historii Śląskiej Kultury Muzycznej kierowany przez prof. dr Marię Zduniak (będącą równocześnie kierownikiem naukowym sesji) działający w ramach I Wydziału Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, a także Związek Kompozytorów Polskich, Oddział w Wrocławiu. Honorowy Protektorat przyjął Kazimierz Michał Ujazdowski — Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W skład Komitetu Honorowego weszli: prof. Jerzy Mrozik — Rektor wrocławskiej Akademii Muzycznej, dr Peter F. Ohr — Konsul Generalny Republiki Federalnej Niemiec.

Program naukowy tegorocznej konferencji był obszerny, przyciągnął uczonych o międzynarodowym autorytecie, nie tylko z Polski, ale też z Niemiec, Austrii, Anglii i Stanów Zjednoczonych. Obrady zagalę JM Rektor Akademii Muzycznej we Wrocławiu — prof. Jerzy Mrozik. Natomiast Paweł Zawadzki powitał uczestników, wykonując na fortepianie finał III Sonaty fis–moll J. Brahmsa.

W programie konferencji tradycyjnie już wyróżnić można było trzy grupy tematyczne, dotyczące przeszłości muzycznej Śląska, współczesnej kultury muzycznej tego regionu oraz śląskiego folkloru muzycznego. Spośród tych trzech grup tematycznych zwrócimy szczególną uwagę na folklor muzyczny Śląska.

Krystyna Turek, w referacie *Śląskie pieśni ludowe z teki folklorystycznej Stanisława Wallisa*, omówiła dorobek tego znanego dokumentalisty i badacza śląskiej kultury ludowej. Wysiłek pracowitego życia Stanisława Wallisa zaowocował obfitą kolekcją — materiały pieśniowe zachowane w jego rękopiśmiennych tekach są zróżnicowane pod względem tematyki i funkcji utworów. Znajdujemy wśród nich podstawowe grupy pieśniowe znane folklorystyce polskiej. Prócz archaicznych pieśni obrzędowych, zbiór Wallisa przynosi bogaty zbiór pieśni powszechnych, w głównej mierze zalotnych i miłosnych, społecznych, rodzinnych, sierocych i żartobliwych, jak również zawodowych. Do osobliwości należą utwory, które m.in. opiewają urok śląskiej ziemi, opisują trudy ludzkiej egzystencji, a także specyfikę pracy. Wartość prac Wallisa, a także ich walory poznawcze oraz zróżnicowanie słowno–muzyczne wskazują, że należą one do znaczących osiągnięć folkloru Górnego Śląska.

Magdalena Dziadek przedstawiła referat *Stan zachowania tradycyjnego repertuaru katolickich pieśni kościelnych na Śląsku Cieszyńskim*. Pomimo ruchów migracyjnych repertuar ten zachował się prawie w niezmiennym kształcie, ma charakter relikwowy, swoiste cechy funkcjonalne, a także wariantową w stosunku do oficjalnego repertuaru postać muzyczną. Opierając się na przykładach pieśni użytkowych w wybranych parafiach, autorka próbowała dokonać typologii procedur, które doprowadzają do powstania wariantów, w podziale na problematykę związaną z podłożem skalowym pieśni, ich strukturą metryczną, melodyczną i formalną.

Wystąpienie Jadwigi Bobrowskiej dotyczyło piosenki o „wileczku ożenionym” i jej wariantach w zbiorach śląskich pieśni ludowych, występującej w repertuarze XIX– i XX–wiecznych śpiewaków ludowych, poświadczonej również w staropolskich źródłach literackich. Tę humorystyczną opowiadankę, opartą na przeciwstawieniu się sytuacji kawalera

i żonatego mężczyzny, przekazał w jednym z *Figlików* Mikołaj Rej; jej wersja wokalnie-taneczna zachowała się w XVII-wiecznym zbiorze liryki popularnej *Pieśni, tańce, podwany*, a jej późniejsze warianty ludowe utrwalił m.in. Fr. Chopin i O. Kolberg. Przedstawiane przez autorkę śląskie warianty omawianej piosenki znajdują się w zbiorach A. Cinciąfy, Wallisa, E. Imieli, J. Taciny i A. Dygacza.

Tomasz Michalewski w referacie *Śląski folklor Opolszczyzny w świetle badań Piotra Świerca*, zaprezentował pokrótce sylwetkę badacza, a także jego dokonania nad folklorem i śląską pieśnią ludową. Wyniki jego badań nad folklorem muzycznym Opolszczyzny ujawniły jego polski charakter, a także wielostronność i złożoność tematyki. Świerc ukazuje realia zawarte w pieśniach, bada ich funkcje i znaczenie, podkreśla walory poznawcze większych segmentów treściowych, rozpatruje także aspekty socjologiczne pieśni. Autor referatu dowodzi, że Świerc był wytrawnym znawcą muzycznego folkloru śląskiego, szczególnie zaś opolskiej pieśni ludowej.

Wystąpienie Zbigniewa Kościowa poświęcone było *Serbołużyckim śladom muzycznym na Śląsku*. Z referatu dowiadujemy się, że najwcześniejszy ślad związków między muzykami serbołużyckimi ze Śląskiem znajdujemy w biografii Jana Krygara — kompozytora, organisty i teoretyka. Autor przedstawia też Jana Arnošta Smolera — autora dzieła etnografii serbołużyckiej *Pjesnički hornych a delnych Lužiskich Serbow*, a także Jana Cyza. Autor przedstawia także znaczącą rolę, jaką spełniła Opolska Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia, a także Filharmonia Opolska i Opolska Rozgłośnia Radiowa w promowaniu muzyki serbołużyckiej. Wspomina także o kompozytorach T. Natansonie i S. Śmiełowskim, którzy opracowali wiele ludowych melodii serbołużyckich m.in. na fortepian i śpiew z fortepianem.

Obradom towarzyszyła dyskusja. Uczestniczyli w niej m.in. Maria Zduniak, Krzysztof Rottermund, Jan Maszkowski, Magdalena Dziadek. Kwestie wiodące konferencji były ponadto podejmowane w dyskusjach i rozmowach kulturalnych.

Teksty odczytów zostaną zebrane we wspólnym tomie, noszącym tytuł identyczny jak sympozjum, i skierowane do druku dzięki pomocy finansowej Komitetu Badań Naukowych.

Miłym, ale także bardzo cennym punktem Konferencji okazała się wystawa, która spotkała się z aplauzem wszystkich, zatytułowana: *Życie i działalność Rafała Ludwika Maszkowskiego*, przygotowana przez pracowników Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu. Materiały na wystawę zostały udostępnione ze zbiorów Jana Wydry-Maszkowskiego, Muzeum Narodowego we Wrocławiu, Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu oraz z kolekcji prof. dr Marii Zduniak.

Wydarzeniem kulturalnym, które spotkało się z uznaniem wszystkich, był koncert orkiestry symfonicznej wrocławskiej Akademii Muzycznej w studio koncertowym Polskiego Radia we Wrocławiu.

Uczestników, gości i organizatorów podejmował podczas wystawnego przyjęcia w siedzibie konsulatu Konsul Generalny Niemiec dr Peter F. Ohr.

Tomasz Michalewski

„WŚRÓD PUSTYŃ, BUSZU, LASÓW I OGRODÓW. SPOTKANIA Z KULTURĄ ABORYGENÓW I PAPUASÓW” — KONFERENCJA NAUKOWA I WYSTAWA W MUZEUM ARCHEOLOGICZNYM I ETNOGRAFICZNYM W ŁODZI

W dniach 23–25 listopada 2000 roku w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi odbyła się konferencja naukowa poświęcona kulturom Australii i Nowej Gwinei, połączona z uroczystym otwarciem wystawy etnograficznej. Całość zorganizowano pod wspólnym tytułem „Wśród pustyń, buszu, lasów i ogrodów. Spotkania z kulturą Aborygenów i Papuasów”.

Pierwszy dzień obrad konferencji:

W pierwszym rzędzie siedzą od lewej: Marcela Kasprzyk — kierownik Działu Kultury Ambasady Australii w Polsce, Margaret Adamson — Ambasador Australii w Polsce i doc. dr hab. Ryszard Grygiel — dyrektor Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Fot. Władysław Pohorecki

Współorganizatorami spotkań byli: Komitet Nauk Etnologicznych Polskiej Akademii Nauk, Zakład Studiów Brytyjskich i Krajów Wspólnoty Brytyjskiej Uniwersytetu Łódzkiego, James Cook University of North Queensland oraz Oddział Łódzki Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego¹.

Spotkania odbyły się pod honorowym patronatem: Margaret Adamson — Ambasadora Australii w Polsce, Waldemara Matusewicza — Marszałka Województwa Łódzkiego oraz Tadeusza Matusiaka — Prezydenta Miasta Łodzi.

W uroczystym otwarciu, a także w pierwszej części obrad konferencji uczestniczyła pani Ambasador Australii w Polsce, która w swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na coraz szersze zainteresowanie polskich naukowców problematyką australijską. Podkreśliła także wpływ dziedzictwa kulturowego Aborygenów na kulturę współczesnej Australii.

Głównym powodem zorganizowania wystawy i konferencji było podsumowanie siedmioletniej współpracy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi z James Cook University of North Queensland w Townsville², która zaowocowała obustronną wymianą

¹ Imprezę wsparły finansowo następujące instytucje: AMCOR RENTSCH—Europe; ARCUS sp. z o.o.; Komitet Badań Naukowych; SCRIPT — Pracownia Informacji Wizualnej i Reklamy; Wydział Kultury i Ochrony Zabytków Urzędu Miasta Łodzi.

² Szerzej na temat tych działań pisze autorka w opracowaniu „Kolekcja z Australii i Oceanii — efekt współpracy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi z James Cook University of North Queensland”, oddanym do druku w wydawnictwie *Ludy i kultury Australii i Oceanii*, Wrocław 2001.

kolekcji etnograficznych. W zamian za przekazany muzeum uniwersyteckiemu w Townsville zbiór polskiej sztuki i rzemiosła ludowego Łódzkie Muzeum otrzymało kolekcje ilustrujące kultury Australii i Oceanii. Ze strony Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi wymianę przygotowała autorka niniejszej relacji. Działania na terenie Australii prowadziła początkowo dr Maria Wrońska-Friend, a następnie May Abernethy.

Omawiana ekspozycja prezentowała otrzymane przez nas w drodze wymiany obiekty, które uzupełniono zabytkami pozyskanymi przez Łódzkie Muzeum w latach wcześniejszych. Myślą przewodnią wystawy było ukazanie zróżnicowania kulturowego Australii i Nowej Gwinei oraz podkreślenie wzajemnych powiązań kultury ze środowiskiem naturalnym. W oparciu o przedmioty codziennego użytku ukazano rozmaite sposoby bytowania i gospodarowania, wynikające ze znacznego zróżnicowania ekosystemów. Obiekty sztuki umożliwiły natomiast zwrócenie uwagi na mitologiczne, wierzeniowe i obrzędowe aspekty kultury Aborygenów i Papuasów. Ekspozycja sygnalizowała także kierunki współczesnych przemian kulturowych zachodzących na tych obszarach. Jej wartość podnosiły także fotografie autorstwa pani Barbary Meder³.

Uroczyste otwarcie wystawy połączono z inauguracją interdyscyplinarnej konferencji naukowej, poświęconej kulturom Australii i Oceanii. Czynny udział w obradach wzięło 16 referentów — etnologów, socjologów, religioznawców, językoznawców i muzealników z Polski i Australii, którzy wygłosili w sumie 18 wykładów poświęconych następującym zagadnieniom:

- historii i charakterystyce polskich muzealnych kolekcji etnograficznych pochodzących z terenu Australii i Oceanii;
- różnym aspektom tradycyjnej kultury Aborygenów i Papuasów;
- kierunkom zainteresowań polskich badaczy Australii i Oceanii;
- współczesnym przemianom społecznym i kulturowym zachodzącym wśród tubylczych mieszkańców Australii i Oceanii;
- współczesnej twórczości poetyckiej i narracyjnej Aborygenów.

Opiekunem naukowym konferencji był prof. dr hab. Aleksander Posern-Zieliński (Komitet Nauk Etnologicznych PAN).

Obrady toczyły się w dwóch sekcjach: — etnologicznej, nad którą opiekę merytoryczną sprawowała prof. dr hab. Bronisława Kopczyńska-Jaworska (Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Oddział w Łodzi) oraz filologicznej, kierowanej przez prof. dr hab. Krystynę Kujawińską-Courtney (Zakład Studiów Brytyjskich i Krajów Wspólnoty Brytyjskiej UŁ).

Gościem honorowym konferencji był prof. dr hab. Zbigniew Jasiewicz — przewodniczący Komitetu Nauk Etnologicznych PAN. Funkcję sekretarza konferencji pełniła autorka niniejszej informacji, reprezentując Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.

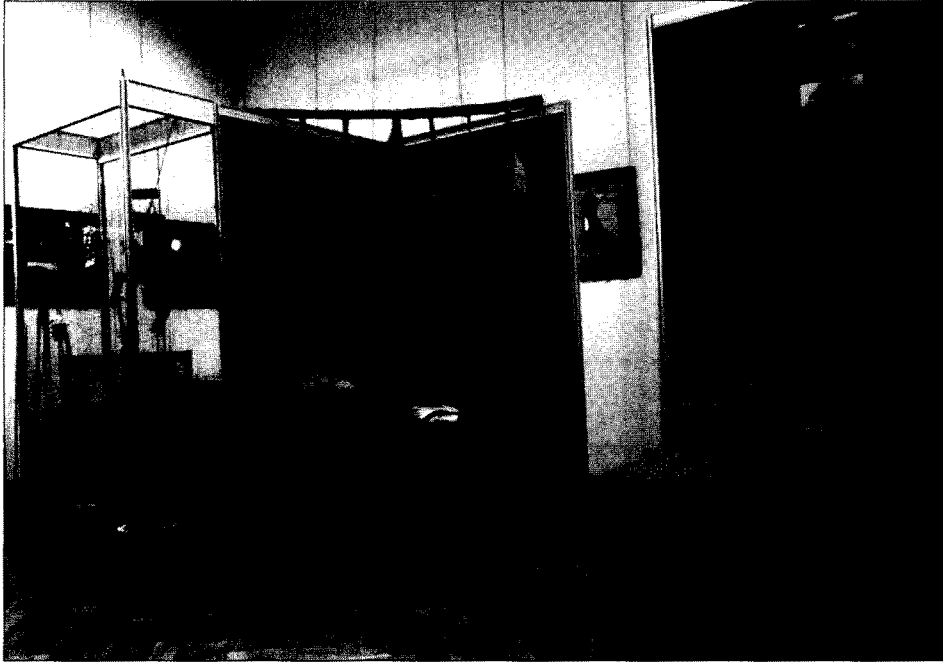
Konferencję uzupełniono pokazem filmów oświatowych dotyczących kultur Aborygenów, połączonym z dyskusją na temat możliwości i ograniczeń związanych z upowszechnianiem wiedzy na temat kultur Australii i Nowej Gwinei.

Obrady miały charakter otwartych spotkań i skupiły znaczną ilość słuchaczy, wśród których byli muzealnicy, pracownicy naukowcy oraz studenci Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, członkowie Oddziału Łódzkiego PTL, a także wolni

³ Autorką scenariusza wystawy była dr Anna Styczyńska. Konsultacji merytorycznej udzieliła dr Maria Wrońska-Friend. Zdjęcia do wystawy udostępniła nieodpłatnie ich autorka — Barbara Meder. Oprawę plastyczną opracowała artysta plastyk Beata Wawrzecka, a autorami makiet i rekonstrukcji byli Maciej Mastalerz i Anna Lisiecka. Funkcję komisarza wystawy pełniła mgr Alicja Woźniak. Wystawie towarzyszył informator dotyczący kultur Australii i Nowej Gwinei oraz ulotka omawiająca historię współpracy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi z James Cook University.

Ekspozycja „Wśród pustyń, buszu, lasów i ogrodów. Spotkania z kulturą Aborygenów i Papuasów” (fragment) — sale poświęcone kulturom Australii. Fot. Władysław Pohorecki

Ekspozycja „Wśród pustyń, buszu, lasów i ogrodów. Spotkania z kulturą Aborygenów i Papuasów”
(fragment) — sala poświęcona kulturom Nowej Gwinei. Fot. Władysław Pohorecki

słuchacze zainteresowani problematyką konferencji. Materiały z sesji są obecnie opracowywane redakcyjnie i zostaną wydane drukiem przez Zakład Studiów Brytyjskich i Krajów Wspólnoty Brytyjskiej Uniwersytetu Łódzkiego.

Pozytywne reakcje uczestników konferencji, zgromadzonych gości i publiczności były najlepszym dowodem potrzeby organizowania w muzeach kilku rozmaitych działań naukowo-oświatowych, skupionych wokół wspólnego zagadnienia. W przypadku tematyki pozaeuropejskiej aktywność taka jest tym bardziej wskazana, że możliwości organizowania imprez poświęconych innym kontynentom są w polskich muzeach etnograficznych ograniczone, ze względu na niewielką ilość kolekcji muzealnych tego typu.

Trudności lokalowe, z jakimi boryka się Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, połączone z komplikacjami finansowymi, pozwalają na prezentację kolekcji pozaeuropejskiej jedynie na wystawach czasowych, które z wymienionych przyczyn mogą być realizowane stosunkowo rzadko.

Uczestnicy omawianej konferencji i jej słuchacze podkreślali potrzebę organizowania cyklicznych spotkań poświęconych polskim badaniom etnograficznym prowadzonym na terenach pozaeuropejskich. Amerykańscy co roku przedstawiają swoje osiągnięcia naukowe na konferencjach organizowanych przez „ośrodek poznański”. Podobną potrzebę deklarują specjaliści z zakresu afrykanistyki, badacze Azji, czy wreszcie Australii i Oceanii. Istotne także jest, aby konferencje te skupiały również pracowników polskich muzeów posiadających zbiory pozaeuropejskie, gdyż zdarza się, że nasi koledzy akademicy nie mają świadomości zakresu i charakteru polskich muzealnych kolekcji pozaeuropejskich. Łączenie takich spotkań naukowych z wystawą daje także dodatkowe możliwości zaprezentowania zbiorów specjalistom z danej dziedziny. Czy Łódź — zgodnie z sugestią gości konferencji — przyjmie na siebie rolę organizatora takich spotkań — czas pokaże. W chwili obecnej nie wydaje się to realne. Mamy jednak nadzieję, że spotkania z kulturą Aborygenów i Papuasów spełniły swoje zadanie, a planowane wydawnictwo utrwali efekty wymiany myśli oraz doświadczeń badawczych i zawodowych ludzi zainteresowanych kulturami Australii i Nowej Gwinei*.

Anna Styczyńska

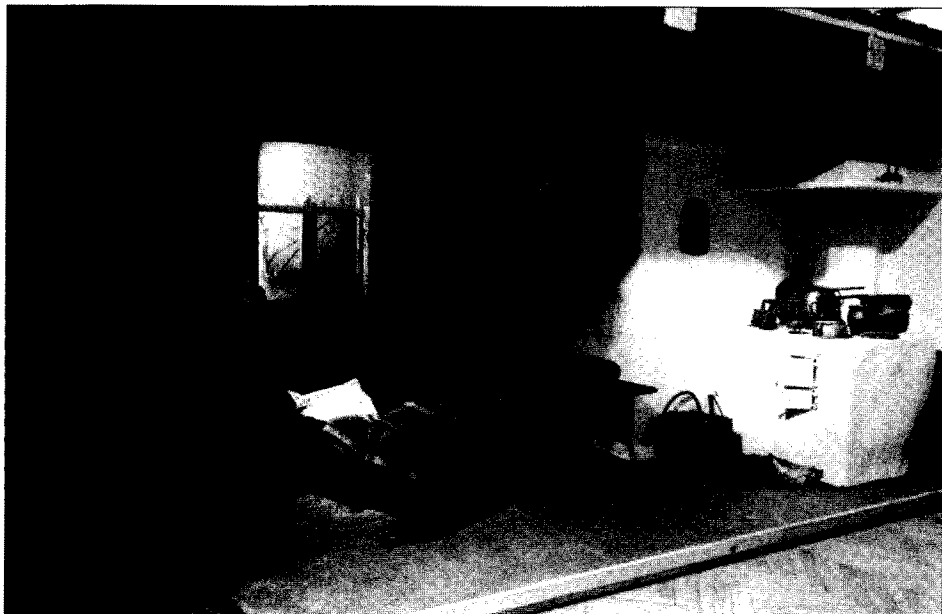
WYSTAWA ETNOGRAFICZNA „SZARE JAK ZIEMIA, BARWNE JAK PAMIĘĆ” W MUZEUM ARCHEOLOGICZNYM I ETNOGRAFICZNYM W ŁODZI

„...Od ciebie przechodniu zależy, czy będę grobem czy skarbem, czy będę milczał lub mówił, od ciebie zależy przyjacielu: nie wchodź tu bez pożądania... Rzeczy rzadkie albo piękne tu przemyślnie zebrane uczą oko, by miało zobaczyć to wszystko, co na świecie, jak coś, czego nigdy dotąd nie widziało”
(napis autorstwa Paula Valery ponad wejściem do pałacu Chaillot — Wystawy światowej w 1937 roku).

Współczesny nurt krytyczny w antropologii, skoncentrowany na ocenie i interpretacji dokonań dyscypliny, przynosi także ważne konstatacje o roli i istocie muzeum etnograficznego. Wszyscy wiemy, że antropologiczne podejście do kultury uległo w ostatnich latach

---

* Wszystkie zdjęcia pochodzą z Archiwum Etnograficznego Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Fotografował: Władysław Pohorecki.

Wystawa „Szare jak ziemia, barwne jak pamięć”, cz. I „Dzieciństwo” — Izba opoczyńska.
Fot. Władysław Pohorecki

generalnym zmianom. Ponowna egzegza kanonicznych dzieł, rozwój postaw interpretacyjnych wskazujących na wielogłosowość, posługiwanie się narracją w pierwszej osobie wskazuje, że antropologów interesuje przede wszystkim proces i sposób dochodzenia do prawdy o kulturze, niż wypowiedzanie twierdzeń niepodważalnych. Bowiem „prawda w antropologii okazała się niejednoznaczna, a dzieło antropologa rodzajem opowieści”. Powracają więc dawne pytania: czym były i czym są wystawy etnograficzne, jakie założenia ideowe i metodologiczne im towarzyszą? Od dawna wiemy, że poprzez przedmiot lub rzecz przenika teoria każdej prezentacji muzealnej. To, czym jest muzeum, zależy od wizerunku epoki, prądów umysłowych egzystujących w kulturze. Ewolucyjny model związany z tendencją pozytywistyczną wydaje się współczesnym anachroniczny.

Wspomniałam, że dziś mówi się, iż dzieło antropologa/etnografa jest rodzajem opowieści. Na taką etnograficzną opowieść zaprosili nas twórcy wystawy „Szare jak ziemia, barwne jak pamięć” do Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi; autorka scenariusza — Ewa Zawiejska, komisarz — Elżbieta Królikowska i autor projektu plastycznego — Zbigniew Władyka. Wystawa ma charakter ekspozycji s t a ł e j, musi więc spełniać kilka podstawowych funkcji. A to:

- powinna prezentować zbiory łódzkiego muzeum;
- powinna być etnograficzną wizytówką regionu;
- a także mieć charakter uniwersalny.

Paradoksalność to pozorna (uniwersalizm i regionalizm), o tym wiedzą antropolodzy. Jestem przekonana, że ekspozycja łódzka wszystkie te cele wypełniła.

Założeniem scenariusza, założeniem doskonale zresztą zrealizowanym, nie jest ekspozycja r z e c z y. Dziś — mówi antropolog — „należy poddać w wątpliwość przekonanie, że przeszłość istnieje w rzeczach, że coś w nich można zobaczyć. Trawestując Fryderyka Nietzschego, powiedzmy za nim: (fakty) rzeczy są zawsze głupie. Dla ich rozumienia konieczne

są k o n t e k s t y. Inaczej wydaje się, że muzeum etnograficzne to piękny cmentarz”. Wystawa autorstwa Ewy Zawiejskiej to nostalgiczna opowieść o człowieku jako uczestniku i twórcy kultury, stąd jej humanistyczny wymiar. Autorka rezygnuje z paradygmatycznego dawniej podziału na trzy sfery kultury: materialną, społeczną i duchową, jest bowiem przekonana o jego akademickiej, teoretycznej nieprzystawalności. Ramą kompozycyjną wystawy stało się ludzkie życie, bytowanie w obszarze codzienności i świąteczności wsi środkowopolskiej w dwudziestolecie międzywojennym. Życie to ukazane zostaje w rytmie pór roku, które organizowały chłopską egzystencję. Od wiosny — dzieciństwa do jesieni — starości. W ten sposób autorom udało się przekazać jeszcze jedną ważną ideę — doświadczania czasu w kulturach typu ludowego. Mityczny światopogląd to poczucie czasu kolistego, wiecznie odnawiającego się, bowiem po śmierci natury — zimie następowała wiosna, i świat powstawał od początku. Takie poczucie czasu dawało człowiekowi kultur tradycyjnych nadzieję na zmartwychwstanie. Kompozycja przestrzenna wystawy owo „koło życia” natury i człowieka potwierdza.

Pierwsza sala to ekspozycja wiosny natury, a w niej dzieciństwa i młodości mieszkańców wsi; druga prezentuje lato i jesień, a w nich dojrzałość i ludzką starość. Między nimi, niejako centralnie biegnący korytarz — poświęcony ekspozycji rzeźby sakralnej, która staje się osią „koła życia”, zgodnie z ideą światopoglądu ludowego o współegzystencji bytów realnych i nadprzyrodzonych, o wiejskim *homo religiosus* uzgadniającym swoje bytowanie z siłami pozaziemskimi.

Zima — dzieciństwo człowieka — prezentowana poprzez model wnętrza domu opoczyńskiego. Zgodnie z przekonaniem o roli domu jako obszaru pierwszego bezpieczeństwa. Zgodnie z wiedzą o kulturze wsi to wnętrze kuchni, w której koncentrowało się życie zimowe. Widocznymi znakami dzieciństwa są: kołyska, drewniane zabawki, ubranka dziecięce, a znakami zimy: drewno pod piecem, suszące się nad nim ubrania czy obecność w izbie kołwrotka. Na przeciwległej ścianie plansza z opisem pory roku i paralelnie zdarzeń dzieciństwa. Widz może uzupełnić swoją wiedzę — autorzy wystawy uzupełnili każdy jej z n a c z ą c y element o słowo wyjaśniające. W skrzyneczkach są karty z tekstami o dzieciństwie na wsi, możemy je zabrać do swoich domów.

Wiosna — młodość człowieka. Scena przedstawia dwie grupy obrzędowe na wiejskiej drodze przed kościołem, dziewczęta z „galkiem” i młodych chłopców chodzących z „kurdkiem” po dyngusie; eksponaty pochodzą z regionu rawskiego. Młodość to już możliwość pełnego uczestnictwa w życiu obrzędowym, tu: zaklinania i powoływania wiosny. Autorom poprzez szczególny typ scenografii udało się wskazać na synkretyzm religijny wsi (obecność Kościoła jako przedstawiciela oficjalnej religii i magicznych sposobów wspomagania sił natury). Znowu obserwujemy dbałość o szczegóły: stroju, rekwizytów obrzędowych, ustawienia manekinów zgodnie z symbolicznym doświadczeniem prawej i lewej strony w kulturach typu ludowego. W tej części łódzkiej ekspozycji autorzy decydują się na zawsze ryzykowny zabieg: wprowadzenia manekinów. Znakomite imitowanie fizjologii gestów człowieka (to musiał być wielki wkład pracy!) sytuuje wykorzystane manekiny w tradycji figur szopkowych, „wpisując” je w kolejne sceny teatru życia.

Wiosnę natury i młodość człowieka zamyka scena oczepin — obrzędu weselnego. Ponownie wracamy do obszaru domu, tym razem autorzy wskazali na jego symboliczny charakter. Obserwujemy rekonstrukcję izby łowickiej, z całym bogactwem sztuki z tego regionu. Znakami przystosowania izby do obrzędu weselnego jest między innymi brak łóżka, wyniesionego dla potrzeb świąteczności. W centrum grupa osób uczestniczących w oczepinach. Obrzęd weselny klarownie sugeruje widzowi, iż wchodzi w okres dojrzałości.

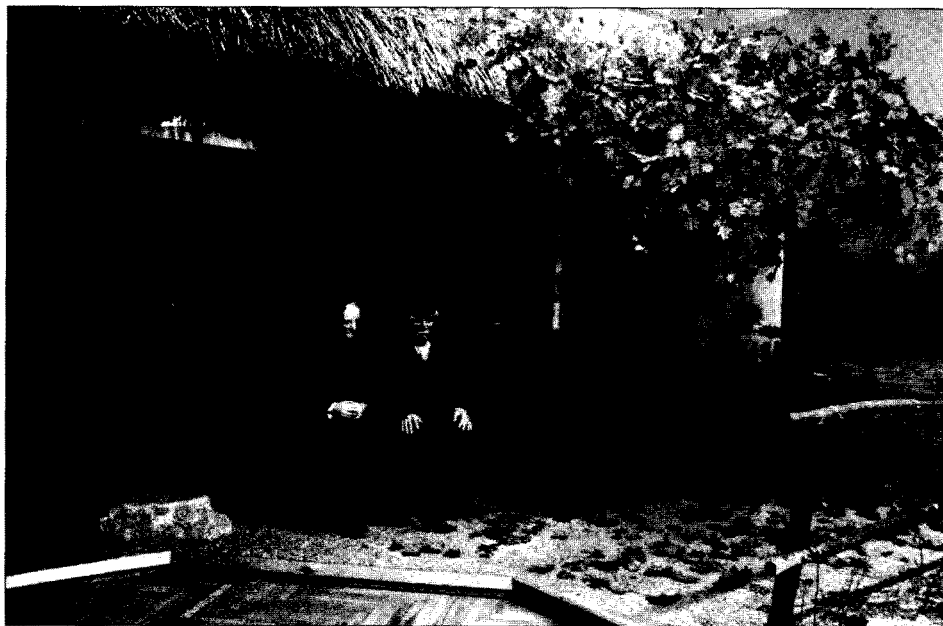
Lato — dojrzałość. Autorzy wystawy przekonują widza o trudach tego okresu ludzkiego życia. Ukazanie codzienności zmanifestowano z pomocą dwóch scen — odrębnych ekspozycji: chłopskiej zagrody (łowickie) z całym jej wyposażeniem i sceny w polu przy żni-

wach (z tradycyjnym podziałem ról w pracy rolnika). A więc praca rozumiana jako konieczność i kreacja jednocześnie. Dalej chłopska kuźnia i targ z całym kulturowym asortymentem. Ten zabieg inscenizacyjny uznaje za niezwykle interesujący. Autorzy nie rezygnują bowiem z prezentacji jeszcze jednego z istotnych zajęć chłopskiej kultury, rzemiosła — ale pokazują je inaczej — jego efekt jako produkt handlowy. Odnajdujemy różnorodność rzemieślniczych profesji: garncarstwo, kołodziejstwo, wikliniarstwo, zabawkarstwo, tkaninę, kowalstwo, kapelusznictwo itd. Uroku scenie targowej dodaje obecność starannie zrekonstruowanego straganu z kobiecymi akcesoriami.

I wreszcie jesień — ekwiwalent ludzkiej starości, zaznaczony delikatnie metaforą oczekiwania i odpoczynku (dwoje starszuchów na ławce przed domem). To przygotowanie do odejścia zarówno obumierającej natury, jak i ludzi. To kłamra o znaczeniu uniwersalnym i regionalnym (sieradzkie). I choć wystawę kończy jesień, to przecież widz może podjąć wędrówkę raz jeszcze — ku wiosnie i młodości zgodnie z doświadczeniem czasu w kulturach typu ludowego.

Wszystkie sceny ludzkiego teatru są zatrzymane w czasie i „ruchome” jednocześnie; uchylone okna domów, zioła, zboża, liście i szopkowe lalki w dokładnie wystudiowanych gestach.

Wspomniałam już, że współczesna antropologia/etnografia uznaje za prawomocne naukowo narracje w pierwszej osobie. To wypowiedź etnografów końca wieku, realistyczna i zmytyzowana jednocześnie. Ukazuje świat ustalonego p o r z ą d k u — codzienności i świąteczności, świat chłopskiej aksjologii; świat, który odszedł pewnie bezpowrotnie, za

Wystawa „Szare jak ziemia, barwne jak pamięć”, cz. IV „Starość”. Fot. Władysław Pohorecki*

* Zdjęcia pochodzą z Archiwum Etnograficznego Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi.

którym zdarza się nam tęsknić, żyjąc w czasach wielogłosowości i entropii kulturowej. Ma więc charakter *n o s t a l g i c z n y*, jak wiele prac współczesnych humanistów (Eliade). Nie ma w niej bezdomności, tragedii nieprzystosowania, buntu wobec norm. To już temat na inną etnograficzną opowieść.

Pomysł, kompozycja, rzetelność merytoryczna, wielowarstwowość w jednorodności przedstawienia, ciekawy kształt plastyczny (piękne kompozycje iluzorycznej perspektywy) to cechy tej wystawy. Towarzyszą jej trzy formy wyjaśniające i wspomagające: katalog, folder i karteczki na kształt wiejskich druków ulotnych opisujące każdy etap życia człowieka i natury. Na szczególną uwagę zasługuje katalog towarzyszący wystawie, a to nie tylko ze względu na merytoryczną wartość tekstu Ewy Zawiejskiej, ale także ze względu na wstęp prof. M. Wieruszewskiej, pisany z pozycji człowieka końca wieku. Kształt plastyczny katalogu, dobór fotografii świadczą o wrażliwości estetycznej autorów.

Podajmy trud wędrowki, odwiedzając łódzkie Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne.

Ewa Nowina-Sroczyńska

5th INTERNATIONAL ASTRA FILM FESTIVAL W SIBIU, 25–29 PAŹDZIERNIKA 2000

Niewielkie Sibiu, historyczne miasto Siedmiogrodu, jest miejscem wielkiego festiwalu filmów dokumentalnych i antropologii wizualnej. Zainicjowana w 1993 roku impreza ma już swoją międzynarodową renomę, zaś Dumitru Budrala i jego współpracownicy z Astra Film Studio musieli obejrzeć ponad 240 filmów, by móc zakwalifikować 43 z nich. Noszące saksońską nazwę Hermannstadt stało się miejscem prezentacji filmów dokumentujących splecione rzeczywistości świata ludzkiego i tego co go otacza, filmów wykraczających poza formułę zwykłego dziennikarstwa. Program specjalny skupia się na osiągnięciach antropologii wizualnej, której celem jest ukazywanie sposobów, w jaki społeczności ludzkie stanowią swoje wartości, postrzegają interakcje społeczne oraz na ile i jak można zrozumieć znaczenia kulturowe poszczególnych grup. W bieżącej edycji festiwalu ukazano w ramach tego programu pięć filmów australijskiego klasyka antropologii wizualnej, Davida MacDougalla. Jego dokumenty cechuje zmniejszenie dystansu między twórcą a obiektem. Ten „uczestniczący” rodzaj filmowania, operujący „nieuprzywilejowaną” kamerą, niweluje autorytatywność i dydaktyzm narracji dokumentu. Kamera wtapia się np. w życie pasterzy Turkana w Kenii, indyjskich fotografów spod Himalajów czy górali sardyńskich.

Nagrodę główną festiwalu zdobył nakręcony w 1999 roku holenderski film *For Ever Little* (Na zawsze mali) Barbary den Uyl. To wzruszająca, a zarazem wnikliwa opowieść o dorosłych ludziach niskiego wzrostu, którzy organizują sobie normalne życie, tworzą sieć wzajemnych powiązań, zakochują się, żenią, rodzą i wychowują dzieci, spotykają, wtapiają w społeczeństwo. Autorka z wielką delikatnością i sympatią śledzi troski i radości tych niezwykłych, a zarazem przecież zwykłych ludzi. Przy okazji zaznaczyć wypada, że wszystkie cztery zaprezentowane filmy holenderskie były bardzo dobre: trafnie wybrany temat, profesjonalizm dokumentu, tropienie wybranego wątku. Następną z kolei, Nagrodę Międzynarodową Festiwalu Astra, przyznano chińskiemu twórcy Bibo Liangowi za film *Marriage* (Małżeństwo). Jury doceniło uchwycenie żywości obliczonego na wiele miesięcy procesu negocjowania zawarcia małżeństwa przez rodziców młodych oraz samego obrzędu zaślubin i wesela, które także rozłożone są na kilka etapów.

W kategorii najlepszego filmu wschodnioeuropejskiego dwie równorzędne nagrody zdobyły bułgarski film *A Month in the Life of Eftim D.* (Jeden miesiąc z życia Eftima D.) w reżyserii Asena Balicki i Antoniego Donczewa oraz *Black and White in Colour* (Czarne i białe w kolorze) Miry Erdevicki. Pierwszy opowiada, jak żyjący z żoną emeryt bułgarski, dawny komunista, wiąże dziś koniec z końcem ze swej skromnej emerytury. Drugi ukazuje drogę życiową ze skrajnie ubogiej romskiej wsi na Słowacji, przez czeskie życie estradowe, po występy na paryskich scenach śpiewaczki Viery Bilej. Film obrazuje też styl życia tej energicznej, przypominającej zapaśnika sumo śpiewaczki, która nie wyrzeka się swych korzeni i do końca pozostaje spontaniczna. Faworytem publiczności był film chorwacki Saszy Podgoreleca *BBB*, oznaczające Bad Blue Boys, o wpłątanych w politykę nacjonalizmu kibicach Dynama Zagrzeb. Jury miało tu jednak najtrudniejszy wybór, gdyż większość z filmów z regionu albo nie reprezentowała najwyższego poziomu, albo nie wykraczała poza konwencję dziennikarską, albo niezbyt pasowała do formuły festiwalu. Tym ostatnim rodzajem filmu był *Cisza, ciemność* Pawła Kędzierskiego traktujący o ludziach głuchoniemych i niewidomych, którym kreowanie rzeźb daje wiele szczęścia. Ciemne barwy i cisza wytwarzają aurę świata, w jakim, możemy sobie wyobrazić, żyją ci ludzie. Ta artystyczna, a zarazem głęboka opowieść poruszyła widzów i zebrała pochwały jury, lecz nie była w stanie zdobyć laurów, gdyż nie mieściła się w dokumentalno-antropologicznej konwencji festiwalu. Nawiasem mówiąc szkoda, że był to jedyny polski film nadesłany do Sibiu. Nie pierwszy to przypadek, gdy organizatorzy festiwalu w regionie narzekają na niemożność pozyskania filmów dokumentalnych z Polski. Szkoda.

W kategorii filmów rumuńskich zwyciężyły *No Rush, No Women* (Bez pośpiechu, bez kobiet) Gabriela Hanganu i Adiny Bradeanu oraz *A Cuckoo's Nest* (Kukułcze gniazdo) Catalin Apostol. Pierwszy ukazał życie codzienne pasterzy, którzy wypasają swe owce... na dnie niedoszłego sztucznego jeziora, którego budowę rozpoczęto za czasów komunistycznych na przedmieściach Bukaresztu. Dawni pracownicy państwowych zakładów wrócili do tradycyjnych zajęć, by w iście spartańskich i prymitywnych warunkach układać swe życie. Ich osobiste losy stały się metaforą całej postsocjalistycznej transformacji. Natomiast dokument ukazujący świat grupy ludzi zamkniętych w zakładzie psychiatrycznym w Rumunii daje asumpt do myślenia o uniwersalnym problemie „normalności” i „nienormalności” naszego społeczeństwa. Warto się przyjrzeć w tym lustrze, by lepiej widzieć absurdalność naszego z pozoru racjonalnego świata.

Michał Buchowski